

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Vilket ansvar?!

En rättsvetenskaplig undersökning av skolans
skyldighet vid kränkande behandling av elever

Socionomprogrammet
VT 2009

C- uppsats

Författare: Cecilia Thornström och Anna-Sofia Jansson
Handledare: Gustav Svensson

FÖRORD

Idag ingår som en självklar del i skolans verksamhet att aktivt arbeta mot kränkande behandling. Olika metoder och strategier används för att motverka allt från mobbning till sexuella trakasserier och diskriminering. Mobbning är ett ämne som har behandlats åtskilliga gånger i olika forskningssammanhang. Denna uppsats hoppas kunna ge ytterligare en bild av kunskapsläget gällande skolans skyldigheter vid kränkande behandling av elever. Den beskriver hur lagstiftningen ser ut idag samt lyfter fram några rektorers förhållningssätt till lagstiftningen.

Vi som arbetat med uppsatsen vill rikta ett stort tack till informanterna som tagit emot oss, gett oss av sin tid och delat med sig av sina erfarenheter från skolan. Vi vill även tacka Lars Arrenius, för intervjun med honom och för att han gör ett betydelsefullt arbete för barn och elevers rättigheter.

Ett stort tack riktar vi också till vår handledare Gustav Svensson, som bidragit med stor kunskap om rättsvetenskaplig metod och stöttat oss med kritiska och givande reflektioner genom hela uppsatsprocessen.

Anna-Sofia Jansson

Cecilia Thornström

ABSTRACT

Titel *Vilket ansvar?! – En rättsvetenskaplig undersökning av skolans skyldigheter vid kränkande behandling av elever.*

Författare Cecilia Thornström och Anna-Sofia Jansson.

Nyckelord Kränkande behandling, skolan, rektorer och rättsvetenskaplig metod.

Ämnet mobbning utgör idag ett allvarligt problem i många svenska skolor. För att arbeta med problemet har skolorna genom lagstiftning ålagts att arbeta med förebyggande insatser men också med åtgärder i det enskilda fallet. Sedan den 1 januari 2009 finns reglerna om detta samlade i 14a kapitlet i skollagen.

Syftet med uppsatsen är att undersöka skolans skyldigheter vid kränkande behandling av elever. Detta görs utifrån **frågeställningarna**:

- Vad är skolans juridiska ansvar enligt Skollagen kapitel 14a?
- Förverkligas lagens intentioner i skolornas praktiska arbete?

Metoden till uppsatsen har delats mellan rättsdogmatisk metod och rättssociologisk metod. Dessa kompletterar varandra genom att de ställer olika frågor till rättsordningen. Den rättsdogmatiska delen beskriver lagens innehåll utifrån aktuell lagtext och lagförarbeten. Den rättssociologiska bygger på intervjuer med sex rektorer från grundskolor i Göteborg och Stockholm. Det är dessa två delar som bildar uppsatsens **resultat**.

Analys av resultatet har visat att skolans juridiska ansvar enligt Skollagen är mer långtgående än vad skolorna i vår undersökning ofta är medvetna om. Samtliga undersökta skolor bedriver ett aktivt arbete mot kränkande behandling. Detta arbete skiljer sig dock åt mellan skolorna, både vad gäller metod och kvalitet.

Utifrån analysen kan **slutsatsen** dras att elevernas skolmiljö, vad gäller kränkande behandling, till mycket är beroende av vilka som arbetar på skolan. Vi frågar oss om det kan bli ett ansvarsdilemma eftersom rektorn arbetar på delegation från huvudmannen, kommunen. Huvudmannen har ansvaret enligt lagen och rektorn i praktiken.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 Inledning	5
1.1 Bakgrund, ämnesval, förförståelse	6
1.2 Syfte och frågeställningar	8
1.3 Metodval	8
1.4 Definitioner	8
1.5 Uppsatsens struktur	9
2 Tidigare forskning	10
3 Teoretiskt förhållningssätt	13
3.1 Juridik som teori	13
3.2 Analysmetod	14
3.3 Litteratursökning	15
4 Tillvägagångssätt	16
4.1 Den rättsdogmatiska studien	16
4.2 Intervjuundersökningen	17
4.3 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet	19
4.4 Etiska frågor	20
5 Gällande rätt utifrån lagtext & förarbeten	22
5.1 Inledning	22
5.2 Lagens bakgrund och definitioner	22
5.3 Förebyggande insatser	25
5.4 Åtgärder i enskilda fall	27
5.5 Rättsprocess och skadestånd	28
5.6 Övriga paragrafer	32
5.7 Sammanfattning	33
6 Tillämpning av reglerna	35
6.1 Resultat av rektorsintervjuer	35
6.1.1 Skolans bakgrund och definitioner	35
6.1.2 Förebyggande insatser	36
6.1.3 Åtgärder i enskilda fall	39
6.1.4 Rättsprocess och skadestånd	40
6.1.5 Övrigt	40
6.2 Intervju med Barn- och elevombudet	41

7 Analys	44
7.1 Bakgrund och definitioner	44
7.2 Förebyggande insatser	45
7.3 Åtgärder i enskilda fall	46
7.4 Övrigt	47
7.5 Sammanfattning	48
8 Sammanfattande diskussion	49
8.1 Diskussion	49
8.2 Förslag till fortsatt forskning	51
8.3 Avslutande kommentarer	51
Referenser	53
Bilaga 1 Lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever	
Bilaga 2 Skollagen kapitel 14a	
Bilaga 3 Kontaktbrev rektorer	
Bilaga 4 Informerat samtycke	
Bilaga 5 Intervjuguide rektorer	

1 INLEDNING

Den 1 april 2006 började *Lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever* (BEL) att gälla. Lagen innebar att när en skola inte uppfyllde sina skyldigheter, enligt lagen, kunde ett barn eller en elev kräva skolan på skadestånd. Skyldigheten gällde att se till att inget barn eller elev utsattes för diskriminering eller annan kränkande behandling. Sedan den 1:a januari i år återfinns den del av lagen som rörde kränkande behandling i Skollagens 14a kapitel och diskrimineringslagstiftningen återfinns i den nya diskrimineringslagen. Vilket innebär att skolans skyldigheter kvarstår. Sedan den uppmärksammade lagen kom 2006 har en rad skadeståndanspråk mot skolor gjorts, vilket ofta uppmärksammats i media.

”Mobbad flicka kräver Göteborg på rekordstort skadestånd”

Ur GT 8 januari 2009

När BEL trädde ikraft tillsattes även ett nytt ombud, Barn- och elevombudet (BEO) som skulle bevaka barns och elevers rättigheter. Under 2007 och 2008 har Barn- och elevombudet fått in 500 anmälningar om missförhållanden per år (Arrenius, 31/03). I dag arbetar tolv personer tillsammans med BEO med att handlägga ärenden. För år 2009 har BEO en egen post i regeringens budget på tio miljoner kronor.

I och med att BEL upphörde presenterade Skolverket en rapport, *Barn- och elevskyddslagen i praktiken* (Skolverket, 2009) som redogör för hur väl förskolor, skolor och vuxenutbildningar tillämpar lagen. Rapporten visar att 96 procent av grundskolorna har den lagstadgade likabehandlingsplanen. Skolinspektionens bedömning visar dock att förekomsten av en plan inte är detsamma som att ha en likabehandlingsplan som motsvarar lagens krav.

Enligt Zelma Fors (2007), fil dr i psykologi samt psykoterapeut, har 90 procent av de unga personer som gjort allvarliga självmordsförsök erfarenhet av mobbning (kränkande behandling) i skolan. Alla fall av mobbning har bakgrund i destruktiva maktrelationer. Förövaren har makten över offret och känner hat och förakt. Fors (2007) menar att både offret och förövaren får allvarliga konsekvenser av mobbning.

1.1 BAKGRUND, ÄMNESVAL OCH FÖRFÖRSTÅELSE.

”Mobbning definieras som en upprepad negativ handling när någon elev eller några elever medvetet och med avsikt tillfogar eller försöker tillfoga en annan elev skada eller obehag”

(2005/06:83, sid. 20)

Mobbning ses av vuxna och elever ofta som en oundviklig del av vardagen i skolans verksamhet (2005/06:38). I det dagliga samspelet mellan barn och elever förekommer också en hel del retande på ett lekfullt och vänskapligt sätt. Enligt forskaren och pedagogikprofessorn Kjell Granström (2007) kan mobbning som fenomen antas vara något som alltid har funnits i mänskliga relationer. Ursprungligen användes ordet av en etolog, Konrad Lorenz, som en benämning på djurs beteende när de i flock attackerade ett offer. Under 1960-talet användes begreppet mobbning i en artikelserie i Dagens Nyheter av läkaren Peter-Paul Heinemann. Det var i samband med detta som företeelsen började få uppmärksamhet i Sverige. Heinemanns fokus fanns på att synliggöra problemet och *inte* på att försöka förklara varför mobbning uppstår.

Efter Peter-Paul Heinemann har flera forskare undersökt frekvens, uttryckssätt, orsaker och åtgärder som finns i samband med mobbning (Granström, 2007). Den kanske mest kände av dessa är Dan Olweus som även har skapat *Olweusprogrammet mot mobbning*. Det är denna metod som Göteborgs stad, via Sociala resursförvaltningen, utbildar skolor i för att motverka och förebygga mobbning (Englund, 17/2). Göteborgs stad har även som ett prioriterat mål under 2009 att minska mobbning. Detta eftersom barn och ungdomar behöver trygghet och god arbetsmiljö i skolan. Forskningen kring mobbning har dock resulterat i många olika metoder för hur skolan skall arbeta med detta. Exempel på metoder är Kamrattstödjure, Farstametoden, Friends, SET med flera.

Under senare år har mobbningsbegreppet kritiserats för att vara för snävt och härigenom utesluta andra former av uttryck för kränkande handlingar. Vilket enligt prop 2005/06:38 ligger bakom att lagen inte använder benämningen mobbning utan istället, kränkande behandling.

Lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever (2006:67) benämns i dagligt tal Barn- och elevskyddslagen (BEL) och innan den kom fanns ingen särskild lagstiftning med krav på aktiva åtgärder mot mobbning i skolan. Det saknades även ett juridiskt ansvar för kommunen, att i egenskap av huvudman bli skadeståndsskyldig, om skolan inte fullgjort sina skyldigheter. Syftet med lagstiftningen är att stärka barn och elevers skydd samt att stärka huvudmannens ansvar.

Redan i januari 2002 tillkallade det dåvarande statsrådet Mona Sahlin en kommitté som fick i uppdrag att se över den dåvarande diskrimineringslagstiftningen (SOU 2006:22). Slutbetänkandet *En sammanhållen diskrimineringslagstiftning* överlämnades i februari 2006. Parallellt med Diskrimineringskommitténs arbete utreddes skolans ansvar för att motverka diskriminering och annan kränkande behandling vilket resulterade i betänkandet *Skolans ansvar för kränkningar av elever* (SOU 2004:50).

Skolansvarsutredningens uppdrag var att ge förslag på en lagstiftning som skulle "främja lika rättigheter och motverka diskriminering och annan kränkande behandling också på skolområdet" (SOU 2004:50, sid 11). Utredningen överlämnades i april 2004. Eftersom dessa utredningar skedde parallellt med Diskrimineringskommitténs mål att skapa en gemensam lagstiftning mot diskriminering som gäller alla diskrimineringsgrunder och samhällsområden, kan tänkas att BEL var menad att bli provisorisk. Detta framkommer även i SOU 2004:50.

Idag vet vi att så verkligen blev fallet. Den första januari 2009 upphörde Barn- och elevskyddslagen att gälla. Reglerna som rör diskriminering fördes över till den nya diskrimineringslagen (2008:567) och reglerna som rör annan kränkande behandling fördes in i ett nytt kapitel i skollagen. (SkolL kap 14a) Detta för att ytterligare stärka ställningen för barn och elever, och förhindra att dessa utsätts för kränkningar i skolan. I och med denna ändring blev ämnet än mer aktuellt för uppsatsskrivande.

I Skollagens portalparagraf, 1 kap 2§ finns sen tidigare bestämmelser kring skolans skyldigheter:

"Verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar inom skolan skall främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö. Särskilt skall den som verkar inom skolan

1. främja jämställdhet mellan könen samt
2. aktivt motverka alla former av kränkande behandling såsom mobbning och rasistiska beteenden"

Att alla barn och elever har rätt att vistas i en skolmiljö fri från diskriminering, trakasserier och kränkande behandling är nog alla beredda att hålla med om. Men att dagliga kränkningar förekommer i skolor runt om i landet är något som vi båda har erfarenhet av. Även i media uppmärksammas flitigt elevers skolsituation. Vi har dock en allmän uppfattning om att det inte finns tillräckliga resurser för skolan att kunna fullfölja de intentioner som finns.

1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Syftet med studien är att undersöka skolans skyldigheter vid kränkande behandling av elever. Genom att titta på hur lagar med tillhörande förarbeten blir normgivande samt visa på sex olika skolors konkreta arbete med kränkande behandling. Syftet är alltså inte att ge en heltäckande bild, utan att ge en inblick i några skolors arbete.

Frågeställningar:

- Vad är skolors juridiska ansvar enligt skollagen kapitel 14a?
- Förverkligas lagens intentioner i skolornas praktiska arbete?

1.3 METODVAL

För att besvara uppsatsens två frågeställningar kommer två olika rättsvetenskapliga metoder att användas. Den *första* frågeställningen besvaras med hjälp av *rättsdogmatisk metod*. Syftet med rättsdogmatisk metod kan helt kort sägas vara att beskriva innehållet i gällande rätt. Den *andra* frågeställningen besvaras genom användandet av en intervjuundersökning. Eftersom tanken med intervjuerna är att belysa tillämpningen av rättsliga regler kan intervjuundersökningen i detta sammanhang ses som exempel på en rättssociologisk metod.

Förhållandet mellan rättsdogmatisk och rättssociologisk metod förklarar vi närmare i kapitel 3 ”teoretiska förhållningssätt” och hur vi använt respektive metod förklaras i kapitel 4 ”tillvägagångssätt”.

1.4 DEFINITIONER

Kränkande behandling: ett uppträdande som utan att vara diskriminering, enligt diskrimineringslagen, kränker ett barns eller en elevs värdighet (Skoll 14a).

Barn och elev: Vi använder oss av *elev* då fokus endast finns på grundskola och inte förskola, där de kallas barn (Skoll 14a).

Rektor: ”ledare för en utbildningsanstalt” (NE). I uppsatsen menas med rektor den som är ansvarig för skolans verksamhet.

Juridiska definitioner

Lagrum: ”ett visst bestämt ställe i lagtext” (NE).

Förarbeten: Handlingar som upprättas under utarbetandet av en lag, består av utredningar, förslag till lagtext, kommentarer och motiveringar (NE).

Proposition: Ett förslag som läggs av regeringen, en del av en lags förarbeten (Leijonhufvud, 2008).

1.5 UPPSATSSENS STRUKTUR

Uppsatsen bygger i huvudsak på två delar, en sammanställning av lagrum med tillhörande förarbeten och en del där de rektorer som intervjuats berättar om sitt arbete utifrån lagens paragrafer. I uppsatsens analysdel görs sedan en sammanställning av lagens intentioner och rektorernas berättelser, för att i den avslutande delen diskutera detta.

2 TIDIGARE FORSKNING

Boken *Skolan – en arena för mobbning* (Eriksson, Lindberg, Flygare & Daneback, 2002) är en sammanställning av forskning kring problemområdet mobbning i skolan. På uppdrag av Skolverket fick Eriksson, Lindberg, Flygare & Daneback i uppgift att granska den forskning som finns på området. En forskning som visade sig för det mesta vara gjord inom disciplinerna psykologi och pedagogik, vilket innebär ett individualistiskt synsätt på mobbningsproblematiken. Eriksson, Lindberg, Flygare & Daneback sammanfattar några av resultaten som framkommit i genomgången. Forskningen visar bland annat att antalet mobbade tycks sjunka med ålder. Att direkt mobbning, till exempel våld, är vanligare bland pojkar. Risken att råka ut för mobbning är lika stor för pojkar och flickor men att det är vanligare att pojkar inte berättar att de är utsatta. Enligt Eriksson, Lindberg, Flygare & Daneback menar många forskare att mobbarna kommer från problematiska hemförhållanden, men det råder även en enighet kring att mobbarna är minst lika säkra på sig själv som andra barn.

Forskning kring mobbning i Skandinavien började ske mer systematiskt under 70-talet (Eriksson, Lindberg, Flygare & Daneback 2002). Forskning i England och USA bedrevs då inom närliggande forskningsfält och en mer riktad mobbningsforskning växte fram på 90-talet. Ett problem som internationell mobbningsforskning brottas med är terminologin. Den svenska termen mobbning har flera motsvarigheter i till exempel engelskan, vanligast är *bullying* och *harassment*. Men trots olika begrepp tycks det ändå råda en samstämmighet bland forskarna kring hur fenomenet avgränsas, alltså definieras. Då denna uppsats syftar till att undersöka den svenska lagstiftningen kring mobbning kommer vi inte gå vidare i redogörelsen om internationell forskning.

I Sverige ger Skolverket årligen ut allmänna råd, material och rapporter vilka är tänkta som vägledning för skolan. Ett av dessa material är *Olikas lika värde* (2003) som skall stötta skollära och personal som arbetar med frågor kring demokrati, värdegrund och kränkande behandling i skolan. Så väl forskning som skolans egna erfarenheter visar att en framgångsfaktor i arbetet mot kränkande behandling är att de vuxna delar en helhetssyn och har ett gemensamt förhållningssätt till verksamheten. De vuxnas gemensamma förhållningssätt handlar både om att sätta klara regler och gränser samt om värme och engagemang. Många skolor bekräftar vikten av att alla vuxna är delaktiga och i egenskap av auktoritet arbetar tillsammans för ett positivt klimat. Forskning visar även på betydelsen av att skolor har gemensamma handlingsprogram och strategier för att binda samman olika insatser som syftar till förbättring.

Övriga framgångsfaktorer som *Olikas lika värde* (2003) lyfter fram är vikten av en långsiktig ansats i det förebyggande arbetet. Att det är viktigt med tydliga mål

som ger vägledning, alltså att nationella mål konkritiseras i kommunen och på den egna skolan i väl utvecklade måldokument. Ytterligare faktorer som visats vara betydelsefulla är, jämställdhet, samtal och reflektion, kunskap och kompetens på skolan samt att eleverna har inflytande och känner delaktighet. Till sist nämns också värdet av att kartlägga, följa upp och utvärdera samt att genom samverkan i närsamhället samarbeta i nätverk, som visats spela en viktig roll.

Den 27 februari i år presenterade Skolverket en rapport på uppdrag av regeringen. Rapporten *Barn – och elevskyddslagen i praktiken* (2009) redogör för hur lagen tillämpas i förskolan, grundskolan, gymnasieskolan och i den kommunala vuxenutbildningen. Enligt regeringsuppdraget skall Skolverket göra en bedömning av vilka förändringar som behövs göras för att lagen bättre skall tillämpas som det är tänkt. Uppföljningen av lagens tillämpning har främst gjorts med fokus på tre områden, likabehandlingsplanen, skyldigheten att förebygga och förhindra samt skyldigheten att utreda och vidta åtgärder.

I rapporten (Skolverket 2009) framkommer att 96 procent av grundskolorna har en likabehandlingsplan, men det innebär inte att den uppfyller de krav på utformning som lagen kräver. För de som är delaktiga i utvecklandet av planen är processen tänkt att innebära en kunskapsutveckling och även en möjlighet att skapa en gemensam syn på skolan kring hur man skall arbeta mot kränkande behandling. De flesta kommuner har uppgett att det är rektorns ansvar att upprätta en plan, och vanligt är att elevvårdsteam och anti-mobbningsteam deltar. De skolor och vuxenutbildningar som engagerat elever har framför allt gjort det genom att de fått komma med synpunkter, och det är då oftast elevrådsrepresentanter eller kamratstödjare som varit inblandade.

Grundskolors främjande arbete har visat sig, i alla fall till viss del, vara knutet till organisatoriska lösningar, så som elevhälsoteam och kamratstödjare. (Skolverket, 2009) Vanliga delar i det främjande arbetet omfattar även trivselregler som utarbetats med eleverna, användandet av en eller flera metoder som syftar till att förebygga, vilket är vanligare i kommunala grundskolor än fristående. Vanligt är även att grundskolan har schemalagda lektioner som syftar till att främja likabehandling, 6 av 10 grundskolor har sådana obligatoriska lektioner. Utöver det vardagliga arbetet ordnar även många grundskolor temadagar med olika innehåll för att främja likabehandling.

Inom rapportens tredje fokusområde, skyldighet att utreda och vidta åtgärder, presenteras att 8 av 10 grundskolor har utarbetade förslag på akuta åtgärder som används för att stoppa kränkande behandling (Skolverket 2009). Samtal tycks vara den vanligaste åtgärden samt att informera vårdnadshavare. Vad gäller utredningsansvaret framkommer att det varierar mellan alltifrån chef/rektor, elevvårds-

team, anti-mobbningsgrupp, kamratstödjare och/eller lärare och mentorer samt alla i personalen.

Sammanfattningsvis kan sägas att det är viktigt att information om lagen är anpassad för den verksamhet som skall ta del av den (Skolverket, 2009). Att all personal får information och kompetensutvecklingsinsatser som rör lagen samt att personal i förskolor, skolor och vuxenutbildningar har möjlighet att avsätta tid till att reflektera och diskutera värdegrundsfrågor. För att ” *tillsammans skapa en gemensam strategi för det främjande och åtgärdande arbetet* ” (Skolverket, 2009 sid 69).

Uppsatser som tidigare skrivits på området mobbning och kränkande behandling har ofta haft utgångspunkt i elevperspektivet på mobbning. I vår kunskapssökning inför denna uppsats fann vi dock en uppsats vid Örebro Universitet med betydande relevans för vår utgångspunkt. *Kränkningar i skolan - kommunens ansvar* (Berglund/Sipovic 2006) syftar till att utreda på vilket sätt införandet av Barn- och elevskyddslagen påverkat de åtgärder som måste vidtas vid kränkning samt vem som ansvarar för dessa. Berglund och Sipovic kommer fram till att lagen innebar en åtstramning av kommunens ansvar och ett förtydligande av de åtgärder som måste vidtas för att motverka kränkande behandling. En fördel som Berglund/Sipovic lyfter fram är att det i och med lagen endast finns en paragraf som är tillämplig vid skadeståndsanspråk vid kränkande behandling. Istället för att söka bland olika bestämmelser i skadeståndslagen, finns nu klart att elever kan söka skadestånd då skolan brustit i sitt ansvar.

3 TEORETISKT FÖRHÅLLNINGSSÄTT

3.1 JURIDIK SOM TEORI

Enligt Sandgren (2006) är rätten en del av samhället som har till syfte att påverka människor. Med detta följer att rätten kan ses som en samhällsvetenskap. Rättsvetenskap är också en normativ vetenskap eftersom den studerar vilken mening som finns hos rätten. Detta i sin tur liknar mest humaniora. Sandgren (2006) menar därför att det inte är meningsfullt att försöka inordna rättsvetenskapen under vare sig samhällsvetenskap eller humaniora utan istället bör den ses som en självständig vetenskap.

Vilken relation som råder mellan rättsvetenskap och teorier är inte helt tydligt (Sandgren, 2006). Detta märks framförallt vid jämförelse med samhällsvetenskapen. Enligt Hollander och Borgström (2005) är rättsdogmatisk analysmetod en teori i sig vilket gör att den inte hör samman med andra teoribildningar. Sandgren (2006) menar att generalisering kan ses som en teori inom rättsvetenskap. Generalisering innebär här att resultatet kan relateras till annan kunskap och forskning inom samma område. Genom generaliseringen framträder mönster och samband. Att systematisera materialet är även det en form av teoribildning. Materialet kan då också relateras till ett större sammanhang.

Uppsatsens frågeställningar besvaras utifrån två olika versioner av juridisk teori, rättsdogmatisk- och rättssociologisk metod. Dessa metoder studerar rättsordningen utifrån varsin dimension (Hydén, 1998). Den rättsdogmatiska metoden studerar rättsordningen vertikalt, vilket innebär att forskaren gör sina slutledningar utifrån principer och regler. Rättssociologin använder ett mer horisontellt perspektiv eftersom den undersöker orsaker, konsekvenser och rättens verkan i samhället.

Rättssociologi och rättsdogmatik kompletterar varandra genom att de ställer olika frågor till rättsordningen (Hydén, 1998). Rättsdogmatiken tittar inte på orsak och konsekvenser vilket rättssociologin gör. Den undersöker också hur resultatet blir av att formulera lagar på ett visst sätt. Rättsdogmatikern utgår från att det är rätten som bestämmer hur lagen skall tillämpas. Rättssociologin hävdar istället att det finns så kallade utomrättsliga faktorer som avgör hur rätten tillämpas i särskilda fall.

Rättssociologin studerar rättsliga företeelser med hjälp av teorier och metoder som finns inom det samhällsvetenskapliga området (Hydén, 1998). Metoden studerar normer, där rättsreglerna är den mest utarbetade normtypen. Rättssociologin menar att ett rättsligt beslut är en produkt av flera olika faktorer. De normer som finns inom rätten kan inte skiljas från normer inom andra områden, som sociala, ekonomiska, tekniska et cetera.

Enligt rättssociologin är det intresset som skall avgöra vilken metod en undersökning skall ha (Hydén, 1998). Rättsdogmatiken menar tvärtom att metoden är det centrala. Hur forskaren väljer att se på rätten avgör vilken metod som används. Utifrån en rättsdogmatisk utgångspunkt är rätten obestridlig och rättskällornas information tas för given och ifrågasätts inte. De förarbeten som finns till en lag, vilket framförallt innebär propositionen, anses enligt rättsdogmatiken vara helt rationella. Det finns därför inget utrymme för politiska kompromisser eller ställningstagande.

Enligt Hydén (1998) finns det olika faktorer som avgör vilken metod som bör användas vid en rättslig analys. Dessa faktorer är perspektiv på rätten, rättens innehåll, rättsvetenskapligt paradigmsamt samt vilken juridisk praktik som studeras. Då denna uppsats frågeställningar kan sägas vara uppdelade mellan en del som studerar lagens tillkomst och en annan del som studerar effekten av lagen i samhället är det lämpligt att använda både den rättsdogmatiska och den rättssociologiska metoden.

3.2 RÄTTSVETENSKAPLIG ANALYSMETOD

Att en uppsats är deskriptiv innebär ofta att den *inte* är analytisk (Sandgren, 2006). Sandgren (2006) menar ”att parafrasera något lagrum eller några rättsfall eller saxa några passager ur doktrinen kräver inte några större färdigheter” Sandgren, 2006. sid 65). Dock, fortsätter Sandgren, att deskription till viss del är oundvikligt. För att kunna analysera ett material måste det beskrivas. Att beskriva ett material har också ett värde i sig. ”Att identifiera och inhämta ett svåråtkomligt och oöverskådligt material, att ställa samman detta och att urskilja vad som är väsentligt kan vara en krävande uppgift och ge ett resultat som har ett klart nyhetsvärde...” (Sandgren, 2006. sid 65).

Att analysera handlar om att dela och titta på beståndsdelarna (Sandgren, 2006). Detta gör även rättsvetenskapen när den tittar på rättsfall, litteratur eller andra källor. Begreppet syntes kan beskrivas som en analys motsats då det innebär att titta på olika beståndsdelar och föra samman dem till en helhet. Enligt Sandgren (2006) kan syntes anses likna generalisering eftersom båda letar efter mönster och strukturer. Sandgren (2006) menar vidare att deskription, analys och syntes kan ha ett eget värde i sig. Men att de också hör ihop vilket kan ge en fördjupning då de används parallellt. För att kunna analysera behövs deskription, och analys behövs i sin tur för syntes.

Att använda sig av rättsvetenskaplig metod innebär att låta argumentation stå i centrum (Sandgren, 2006). Även empiriska metoder som intervjuer och informa-

tion från andra områden kan användas. Konkret kan sägas att allt som kan öka kunskapen om rätten är rättsvetenskap – om det ingår ett juridiskt perspektiv. Intervjuer inom rättsvetenskaplig metod kan bidra till att identifiera intressanta problem, berika analysen och ge stöd åt forskarens slutsatser. Valet av intervjumetod hänger samman med bland annat syftet och ambitionen med intervjuerna.

Argumentation är en förutsättning för de slutsatser som dras av en rättsvetenskaplig undersökning (Sandgren, 2006). I argumentationen visas hur väl metoden tillämpats samt vilken relevans det finns för ämnet. Här framkommer även om materialet stödjer de slutsatser som undersökningen kommer fram till. Det är genom argumentationen som materialet får sin betydelse. För att argumentationen skall fungera krävs kontinuerlig avvägning och prioritering av det material som används i undersökningen.

I denna uppsats har materialet systematiserats utifrån de paragrafer som återfinns i Skollagens 14a kapitel. Text från förarbeten har ställts mot den information som framkommit i intervjuer med rektorer på grundskolor. För att sedan avslutas med en analys av hur rektorernas tankar förhåller sig till lagens innehåll och mening.

Rättsdogmatik och rättssociologi handlar enligt Hollander (2005) om olika sätt att studera data. Vilken roll rätten har för att styra samhället är centralt inom rättssociologin. Detta kan, som i denna uppsats, handla om att studera hur en viss lag tillämpas och används av olika grupper i samhället. Rättssociologin tittar på hur kunskapen om lagstiftningen är i grupper samt vilka effekter den medfört. Enligt Hollander (2005) är det vanligaste exemplet på detta att göra intervjuer som undersöker lagars effekter.

3.3 LITTERATURSÖKNING

Böcker om juridisk metod och hur dessa skall användas har främst hittats genom sökningar i bibliotekskataloger, tips från handledare samt tidigare forskningsreferenser. Genom hjälp av Centralbiblioteket, ett av Göteborgs universitets bibliotek, genomfördes en databassökning under studiens början. Vid denna sökning framkom material som främst återkommer under rubriken ”tidigare forskning”. Såsom uppsatser som behandlat ett ämne som liknar denna uppsats och artiklar från olika tidskrifter. Hjälp har även fått från bibliotekarie på det Ekonomiska biblioteket på Handelshögskolan för att hitta böcker om juridisk analysmetod.

4 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT

4.1 DEN RÄTTSDOGMATISKA STUDIEN

En lagtext är ofta relativt kortfattad (Leijonhufvud, 2008). För att kunna studera en lags innehåll och tillämpning är det förarbeten, även kallade lagmotiven, som skall studeras. Dessa består av de utredningar och förslag till lagtext med kommentarer och motiveringar som ligger till grund för lagen. För att titta på hur en lag skall tolkas är det förarbetena som skall undersökas. Även de prejudikat som kommer från Högsta domstolen är av intresse. Om det finns prejudikat kan detta påverka hur väl domstolarna följer förarbetena. Förarbetenas ålder och kvalitet har också påverkan.

De förarbeten som främst används i denna uppsats är propositioner. Propositioner anses generellt vara de viktigaste förarbetena (Leijonhufvud, 2008). En proposition är ett förslag som läggs av regeringen. Om en riksdagsledamot, enskilt eller i grupp, lägger ett förslag kallas det istället för motion. En slutgiltig proposition har även med bland annat remissvar från remissinstanserna samt lagrådets yttrande. Dessa presenteras kortfattat i anslutning till de olika paragraferna. I propositionen finns allmänna motiveringar till lagen samt principiella och sakliga skäl till lagens mening. Propositionen har också specialmotiveringar, författningskommentarer, där omfattning i vissa avseenden, förhållande till annan lagstiftning och så vidare tas upp.

Om en chef för ett departement anser att en kommitté behöver utreda vilket behov en tänkt lagstiftning kan ha, kan departementschefen sammankalla en sådan kommitté (Leijonhufvud, 2008). Regeringen ger sedan direktiv till kommittén om vilken bakgrund som finns till uppdraget, inriktning och omfattning. Det betänkande som kommittén presenterar publiceras i SOU-serien – Statens offentliga utredningar. Till lagen 2006:67 finns SOU 2004:50 *Skolans ansvar för kränkningar av elever* som presenterades i april 2004 (Proposition 2005/06:38). Bakgrunden till denna SOU kom i och med att regeringen i september 2003 fattade beslut om att tillsätta en utredning som skulle ge ett förslag på en lag som skulle främja lika rättigheter och motverka diskriminering och annan kränkande behandling. Det är denna utredning, eller betänkande, som har remissbehandlats och sedan lett fram till propositionen 2005/06:38. Betänkanden, som SOU-utredningar är mycket viktiga förarbeten (Leijonhufvud, 2008). Det är i dessa betänkanden som det går att finna en mer utförlig bakgrund till den lag som senare antas.

För att undersöka rättsfrågor bör även tidigare avgjorda rättsfall studeras (Heuman, 2008). Hur viktiga dessa är beror bland annat på vilken domstol som dömt och på vilket sätt detta gjorts. Högsta domstolen och regeringsrätten är prejudikatinsatser, vilket innebär att de skall vara vägledande för andra domstolars rättstil-

lämpning. De lägre domstolarna måste inte följa dessa prejudikat, men i regel sker detta ändå. Syftet med ett prejudikat är att lägre instanser skall få vägledning med sin rättstillämpning. Denna skall vara så enhetlig och konsekvent som möjligt. När det gäller praxis kan även tingsrätts- och hovrättsavgöranden ha mening, om dessa får stor betydelse för framtida bedömning. Enligt Barn och Elevombudet Lars Arrenius (Intervju 31/3) finns det i dagsläget endast ett domslut gällande elev som kränkt en annan elev där skolan dömts till skadestånd samt ett domslut där en lärare kränkt en elev. Arrenius berättar vidare att de fall som omnämns i media med skadestånd har slutat i förlikning och då finns inget domslut. Därför finns ingen möjlighet för uppsatsen att ha med rättspraxis som rättskälla i den rättsdogmatiska lagbeskrivningen.

Underlaget till uppsatsens rättsdogmatiska del bygger på de propositioner, 2005/06:38 och 2007/08:95, som hör till Barn och elevskyddslagen samt Diskrimineringslagen. Information har även fått från SOU 2004:50 samt ett antal publikationer från Skolverket. Alla dessa går att finna på elektronisk väg via internet på webbplatser så som Lagrummet och Notisum samt Skolverkets hemsida. I kapitel 5 *Gällande rätt utifrån lagtext & förarbeten* anges sidhänvisning även då det inte är direkta citat. Detta dels för att texten är en sammanställning av propositioner samt dels för underlätta för läsaren att själv gå direkt till ursprungskällan.

4.2 INTERVJUUNDERSÖKNINGEN

Intervjuerna är genomförda med fem rektorer samt en biträdande rektor eftersom dessa är något av skolans ansikte utåt. Det är rektorerna som ansvarar för skolan på delegation av nämnden. Annan forskning kring kränkande behandling inom skolan fokuserar ofta på barnen eller elevernas upplevelser kring detta. Men då denna uppsats fokus finns på lagtexter, tillämpning och ansvar blir det naturligt att intervjua rektorer. Även lärare skulle kunna varit intressant att intervjua, med tanke på att dessa arbetar mer direkt med barnen eller eleverna. Men genom att intervjua lärarnas chef, alltså rektorn, får uppsatsen dock en mer övergripande bild av skolans arbete med kränkande behandling.

Sam Larsson (2005) beskriver olika urval där den urvalsmetod som bäst stämmer överens med denna uppsats är urval av ”typiska fall som representerar normala eller vanliga fall” (Larsson, 2005. sid 103). Den ursprungliga tanken var att försöka få rektorer från geografiskt spridda delar av Göteborgs stadsdelar. Göteborg valdes dels på grund av tillgängligheten och dels med tanke på att skolor i Göteborg flera gånger har förekommit i skadeståndsanspråk. Då det sedan visade sig vara svårt att hitta rektorer som kunde tänka sig att ställa upp på att bli intervjuade användes kontakter. Det resulterade i intervjuer med personerna hemmahörande i Stockholmsområdet. Rektorerna i Göteborg kontaktades först via e-post för att

sedan bli uppringda. En avgränsning gjordes även då endast rektorer på grundskolor tillfrågades. Detta för att få ett någotsånär jämnt åldersspann på de elever som rektorerna arbetar med.

Informationen från rektorer kommer från sex stycken intervjuer. Av respondenterna är fyra rektorer på grundskolor i Göteborg, en rektor för en grundskola i en stad i Stockholms län samt en biträdande rektor på en grundskola i en förort till Stockholm. Alla intervjuer utom den sistnämnda är genomförda på plats i skolan och spelades in. Den sista gjordes via ett telefonsamtal som även spelades in. Intervjuerna har transkriberats nästintill ordagrant. Detta för att så långt det är möjligt använda rektorernas egna begrepp och uttryck, även då de inte är citerade, i resultatet.

Uppsatsen innehåller även en intervju med Barn och elevombudet, Lars Arrenius. Kontakten med Lars Arrenius togs via e-post och själva intervjun skedde med ett telefonsamtal. Eftersom Barn- och elevombudet var en funktion som skapades i och med att Barn- och elevskyddslagen kom 2006 kan han ge en extra dimension kring lagens funktion och tillämpning.

Rektorerna fick via e-post information om uppsatsen syfte och frågeställningar. De fick denna information i ett så tidigt skede som möjligt för att förtydliga att syftet med uppsatsen var att undersöka hur rektorer arbetar med förebyggande och motverkande åtgärder mot kränkande behandling. Syftet med själva intervjuerna var alltså endast att få information om respektive rektors skolas arbete med kränkande behandling.

Enligt Larsson (2005) syftar en kvalitativ intervju till att beskriva och förstå den intervjuades upplevelser av något. Genom att sedan analysera det som framkommit får forskaren kunskap om individens upplevelser och försöker på detta sätt förstå dennes inre livsvärld. Enligt denna beskrivning bygger denna uppsats rätts-sociologiska del *inte* på kvalitativ intervjumetod. Dock har vi utgått från Kvaless (1997) tankar om hur en intervju skall gå till vilket framkommer av följande stycke.

Intervjuerna inleddes med en kort beskrivning av syfte med uppsatsen samt överlämnandet av ett ”informerat samtycke” papper (se bilaga 4). Den struktur som användes för intervjuerna grundas i en intervjuguide som följer lagtextens (Skollagen kap 14a) paragrafer. Enligt Kvale (1997) består en intervjuguide av de ämnen som intervjun innehåller samt i vilken ordning dessa ämnen skall komma. Intervjuguiden till uppsatsen (se bilaga 5) innehåller även förslag på konkreta frågor att ställa vid intervjutillfället. Larsson (2005) beskriver intervjuguiden som en checklista med samtalsämnen och frågor som hjälper forskaren att få med relevanta områden under intervjun samt gör intervjuerna med de olika respondenterna

mer lika. Intervjuerna avslutades med att den intervjuade fick svara på om informanten hade något mer att ta upp som inte framkommit (Kvale, 1997). Intervjuerna spelades in med bandspelare samt anteckningar fördes.

I en kvalitativ undersökning utgår forskaren från en eller flera teorier som styr forskningens fokus. Teorin till denna uppsats är juridisk teori. Enligt Kvale (1997) är det forskarens uppgift att försöka se skäl och förklaringar till det som intervjun handlar om. Eftersom denna uppsats främst vill besvara hur skolor konkret arbetar med och mot kränkande behandling utifrån lagen menar vi i motsats till det Kvale menar att det är upp till rektorerna att förklara händelser på skolan.

4.3 VALIDITET, RELIABILITET OCH GENERALISERBARHET

Enligt Thurén (1996) har forskning reliabilitet om de mätningar den bygger på är tillförlitliga. Forskningsresultatet skall vara oberoende av vem som utfört den. Om olika personer använder samma metod skall därför resultaten vara detsamma. Att en forskning har hög validitet innebär att det som undersökt verkligen var det som var tänkt att studeras. Om forskaren exempelvis missat målsättningen är validiteten låg. Att forskning har hög reliabilitet (tillförlitliga mätmetoder) innebär *in te* per automatik att den samtidigt har hög validitet (undersökt det som var tänkt att undersökas) (Bell, 2006). Men, om reliabilitet saknas, saknas även validitet.

Svenning (2003) menar att kvalitativa undersökningar inte kan ha särskilt hög reliabilitet. Detta eftersom de framförallt är exemplifierande och inte generaliserande. Att använda en intervjuguide, som i denna uppsats, ger utrymme för respondenten att tolka frågorna. Detta minskar reliabiliteten. Är reliabiliteten låg måste även validiteten vara det. Dock har de svar som framkommit under intervjuerna väl kunnat användas för att besvara uppsatsens syfte och frågeställningar.

Enligt Hollander och Borgström (2005) används inte reliabilitets-, validitets eller generaliserbarhetskriterier inom rättsdogmatisk metod. Detta eftersom metoden inte har som syfte att försöka beskriva hur rätten tillämpas. Rättsdogmatiken är inte empirisk, vilket kan sägas om rättssociologin. Giltigheten för rättsdogmatiken utgår istället från kriterier om relevans och fullständighet. I praktiken innebär det att vid användning av rättsdogmatisk metod skall det göras en fullständig inventering av allt rättskällematerial som anses relevant.

Vilken giltighet som kan anses finnas i en viss forskning beror på vilket paradigm (ung. synsätt) som forskaren har utgått ifrån (Hydén, 1998). Forskningens resultat kan därför endast valideras mot bakgrund av detta paradigm. Vilken validitet och giltighet som finns hos det material som rättsdogmatikern kommit fram till är be-

roende av att det så kallade juristsamhället ställer sig bakom det. Det handlar framförallt om stöd från de som verkar inom juridiken.

4.4 ETISKA FRÅGOR

Uppsatsen syftar till att visa på exempel av skolors arbete mot kränkande behandling och agerande, när det uppstår. Syftet är inte att generalisera eller att presentera enskilda personers eller lärares agerande. Vi anser att det inte föreligger några etiska svårigheter i att intervjua rektorer, utan det föll sig naturligt eftersom det är just rektorn som är ansvarig ledare för skolan. Vid intervjuerna med rektorer och biträdande rektor utgick vi från Vetenskapsrådets Forskningsetiska principer (Vetenskapsrådet, 2002). Dessa etiska principer bygger på krav om information, samtycke, konfidentialitet samt nyttjande.

Informationskravet innebär att forskaren skall informera tänkta respondenter om deras roll i undersökningen (Vetenskapsrådet, 2002). De skall få information om att det är frivilligt att delta samt att de kan avbryta. I denna första information skall forskaren presentera sig själv och forskningens område, genomförande och syfte. De vinster som kommer i och med att respondenten ställer upp på att intervjuas skall också finnas med. Eftersom denna uppsats ena del består av intervjuer krävs enligt de etiska reglerna att respondenterna får förhandsinformation om detta ovan. Denna information stod med i det första e-post meddelande som rektorerna fick skicka till sig.

Samtyckeskravet handlar om att forskaren måste ha undersökningsdeltagares samtycke för att genomföra undersökningen (Vetenskapsrådet, 2002). Beroende på vilken typ av undersökning det handlar om kan detta se ut på olika sätt. Samtyckeskravet ansågs i denna studie uppfyllt när rektorerna svarade på de e-post meddelande som skickats ut och tackade ja till att delta. Samtyckeskravet innebär även att deltagaren själv har rätt att bestämma på vilket sätt intervjun skall gå till och att den närsomhelst kan avbrytas. Detta är oftast oproblematiskt vid intervjuer då den intervjuade alltid kan lämna rummet om så önskar. Om någon väljer att avbryta får detta inte innebära något negativt för personen.

Konfidentialitetskravet innebär att de intervjuade till största mån inte skall gå att identifieras samt att uppgifter om dessa skall förvaras på ett säkert sätt (Vetenskapsrådet, 2002). Detta är särskilt viktigt om undersökningen gäller personer som kan anses utsatta i samhället eller är lätta att känna igen. Rektorerna i undersökningen är anonyma, dock skulle de kunna ses som offentliga personer för skolan. Men vi anser inte att det tillför uppsatsens syfte något att ta med vilken skola respektive rektor hör hemma på.

Nyttjandekravet handlar om att de uppgifter som framkommit under undersökningen endast får användas till det syfte som var tänkt från början (Vetenskapsrådet, 2002). Forskaren kan alltså inte sälja uppgifter till företag eller dela med sig av sin insamlade information till andra forskare.

5 GÄLLANDE RÄTT UTIFRÅN LAGTEXT & FÖRARBETEN

5.1 INLEDNING

Att studera en lag enligt rättsdogmatisk metod handlar om att titta på bakgrunden till att lagen finns (Hydén, 1998). Detta innebär att de förarbeten som finns till lagen undersöks utifrån premissen att de är helt rationella. Förarbetena innehåller alltså inga politiska kompromisser eller liknande. Som det framkommit tidigare i uppsatsen består en lags förarbeten av utredningar och förslag till lagtext med kommentarer och motiveringar, även kallad för proposition (Leijonhufvud, 2006).

Denna sammanställning av lag och förarbeten utgår från de paragrafer som finns i Skollagens 14a kapitel. Till paragraferna finns de motiveringar och kommentarer som fanns till den tidigare *Lagen om förbud mot diskriminerig och annan kränkande behandling av barn och elever* (2006:67) samt till det nuvarande kapitlet i Skollagen (lagarna finns i sin helhet som bilaga). De förarbeten som använts är propositionerna 2005/06:38 och 2007/08:95.

Uppsatsen avser att undersöka vilka skyldigheter som skolan har vid kränkande behandling av elever. Skyldigheterna kan delas in under rubrikerna *Förebyggande insatser* 5.3, och *Åtgärder i enskilda fall*, när det väl har skett kränkande behandling av en elev 5.4.

Det syfte som ursprungligen fanns med lagen finns i 1 §. Under 2 § definieras de begrepp som används i lagtexten. I 6-8 § § framkommer vilka skyldigheter skolan har att förebygga kränkande behandling. I 9 och 10 § § finns skolans skyldigheter när det gäller agerande vid kränkning av en elev. I lagens avslutande paragrafer framgår när ett barn eller en elev kan få skadestånd samt hur rättsprocessen skall gå till. De rubriker som förekommer i anslutning till paragraferna är lagtextens egna.

5.2 LAGENS BAKGRUND OCH DEFINITIONER

Ändamål och tillämpningsområden

1 § Bestämmelserna i detta kapitel har till ändamål att motverka kränkande behandling av barn och elever.

Bestämmelserna tillämpas på utbildning och annan verksamhet enligt denna lag. Lag (2008:571).

Syftet med den ursprungliga lagen från 2006 var att motverka diskriminering och annan kränkande behandling (Prop. 05/06:38, sid 1). Lagstiftningen gäller för alla barn och elever som vistas eller söker till verksamhet som regleras av skollagen.

Redan innan denna lag kom var skolan skyldig att aktivt motverka kränkande behandling, men det fanns inte det skydd för skolans barn och elever som kom i och med denna lag. Lagen vill skärpa vikten av skolans ansvar för sin värdegrund och samtidigt göra detta tydligare (Prop. 05/06:38, sid. 24).

I propositionen 2005/06:38 (Sid. 22) framgår att utgångspunkten för lagen är att skydd mot diskriminering handlar om mänskliga rättigheter. Att följa mänskliga rättigheter är något som Sverige skrivit på i flera internationella överenskommelser (Prop. 05/06:38, sid. 47). Detta finns även med i regeringsformen och artikel 14 i Europakonventionen. Därför är vi också skyldiga att ha en lag som skyddar dessa rättigheter. Denna lag värnar om allas lika värde och allas rätt att bli behandlad på lika villkor. Lagen skall genom att använda sig av ett barn- och ungdomsperspektiv utgå från den situation samt de behov och beroende som barnet eller eleven befinner sig i (Prop. 05/06:38, sid. 24).

I lagen från 2006 används begreppet *annan kränkande behandling* för sådant som är kränkning utan diskrimineringsgrund (Prop. 05/06:38, sid 21). I propositionen 2007/08:95 (Sid. 87) står att all form av kränkande behandling skall motverkas på i princip samma sätt, oavsett om det är diskriminering eller ej. Då lagen från 2006 nu ”delas” mellan diskrimineringslagen och skollagen gör detta att begreppet *annan kränkande behandling* inte längre behövs. Det räcker alltså med endast *kränkande behandling*.

Eftersom det som rör *annan kränkande behandling* inte längre skall finnas med i diskrimineringslagen uppstod då frågan om vart det skall stå (Prop. 07/08:95, sid. 467). Antingen kan den komma i en särskild lag eller i skollagen. Barn- och elevombudet för likabehandling ansåg att den bör komma i en egen lag då det handlar om mänskliga rättigheter och FN:s barnkonvention. Skollagen används mer för att reglera en verksamhet. Regeringen ansåg dock att eftersom tillämpningsområdet för lagen är just skolan är det lämpligt att det är i skollagen de återfinns. Bestämmelser som att skolan skall ingripa i vissa situationer finns på andra platser i skollagen sedan innan. Om annan kränkande behandling hamnade i en egen lag skulle lagar om kränkning återfinnas i tre olika lagar, vilket regeringen ansåg att det saknades skäl för. Dock bör det få ett eget kapitel, vilket det nu har. Att nu bestämmelser som rör diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever finns i två separata lagar har dock inte försvagat barns ställning.

Skolan har ett stort ansvar för barnets utveckling och hälsa vilket gör verksamheten speciell (Prop. 05/06:38, sid. 22). För att barn och elever skall vara skyddade behöver de vuxenvärlden. Att skolgången för ett barn blir bra är oerhört viktigt för barnets framtid. Och förskola, skola och kommunal vuxenutbildning är de platser i Sverige där flest människor finns. Propositionen anser att det därför är av största vikt att dessa är trygga och fria från all slags kränkning. Den verksamhet som be-

drivs på dessa platser skall ha en demokratisk grundsyn om alla människors lika värde. Detta står i Skollagens ”portalparagraf” 1 kap 2 §.

Skolans arbete med kränkande behandling skall vara sammanvävd med övrig verksamhet (Prop. 05/06:38, sid. 24). Detta måste därför påverka vilka arbetsformer och bemötande som finns i skolan. Att inte behöva bli mobbad är en självklar rättighet, som vuxna har ansvar att tillgodose. Alla som är verksamma i skolan är skyldiga att ingripa mot kränkande behandling och har ett gemensamt ansvar för att barn och elevers rättigheter tillvaratas.

Staten anger mål och riktlinjer för hur skolans verksamhet skall garantera barn och elevers likvärdiga förutsättningar (Prop.05/06:38, sid.35). Detta sker genom lagar, läroplaner och andra förordningar. Det är huvudmannen, oftast kommunen, som sedan bestämmer hur skolan skall nå dessa. Rektorn har det övergripande ansvaret för skolverksamheten. Detta ansvar handlar bland annat om att se till att det finns handlingsprogram för att arbeta med och mot kränkande behandling.

Definitioner

3 § I detta kapitel avses med

elev: den som utbildas eller söker utbildning enligt denna lag,

barn: den som deltar i eller söker till förskoleverksamhet eller skolbarnsomsorg enligt denna lag,

personal: anställda och uppdragstagare i verksamhet enligt denna lag,

huvudman: den som är huvudman för verksamhet enligt denna lag,

kränkande behandling: ett uppträdande som utan att vara diskriminering enligt diskrimineringslagen (2008:567) kränker ett barns eller en elevs värdighet. Lag (2008:571).

I lagen från 2006 finns beskrivet vad som räknas som diskriminering och trakasserier. Då dessa idag befinner sig i Diskrimineringslagen väljer vi att inte ha med dessa här. Med kränkande behandling menas det beteende som i läroplan och skollag i dagligt tal kallas för mobbning (Prop. 05/06:38, sid. 20). Det är egentligen samma beteende som trakasserier, men saknar koppling till diskrimineringsgrunderna.

”Mobbning definieras som en upprepad negativ handling när någon elev eller några elever medvetet och med avsikt tillfogar eller försöker tillfoga en annan elev skada eller obehag”

Proposition 2005/06:38, sid. 20.

Det är barnet eller eleven som själv bestämmer om det som den utsatts för är oönskat och kränkande (Prop. 05/06:38, sid. 136). Skolan kan alltså inte utgå från vad de själva eller vad omgivningen kan anse som kränkande. Exempel på vad

som kan vara kränkande behandling enligt propositionen är mobbning på grund av övervikt, hårfärg, egenskaper, krokben, knuffa, att kalla någon för ”plugghäst” och så vidare.

För att det ska handla om kränkande behandling måste personen som utför handlingen ha insikt i att den kränker den andre. Den som blir utsatt måste i sin tur visa att den inte uppskattar behandlingen och känner sig kränkt. Flera av de handlingar som avses med kränkande behandlingar är också i sig brottsliga, som ofredande, olaga hot, misshandel et cetera.

5.3 FÖREBYGGANDE INSATSER

Aktiva åtgärder

Målinriktat arbete

6 § Huvudmannen ska se till att det inom ramen för varje särskild verksamhet bedrivs ett målinriktat arbete för att motverka kränkande behandling av barn och elever. Närmare föreskrifter om detta finns i 7 och 8 §§. Lag (2008:571).

Det är huvudmannen som har ansvar för att skolan har ett målinriktat arbete med dessa frågor (Prop. 05/06:38, sid. 8). Paragrafen vill betona de skyldigheter som huvudmannen har för verksamheten. Vad detta innebär kommer i följande paragrafer.

Skyldighet att förebygga och förhindra kränkande behandling

7 § Huvudmannen ska se till att det vidtas åtgärder för att förebygga och förhindra att barn och elever utsätts för kränkande behandling. Lag (2008:571).

7 § visar på huvudmannens ansvar i aktiva åtgärder. Det är alltså huvudmannen som skall se till att dessa åtgärder genomförs. Enligt propositionen 2005/06:38 (Sid. 140) måste rektor och annan personal vara uppmärksamma på vilken jargong och beteendemönster som finns hos eleverna på skolan. De måste också se till att miljön inverkar positivt på detta.

Vilka åtgärder som mer exakt krävs beror på situationen och de inblandade (Prop. 05/06:38, sid. 140). De faktiska befogenheter skolan har till åtgärder framgår av skolförfattningarna. Skollagen har inga exakta åtgärder för hur skolan skall agera mot en elev som kränker någon. Enligt propositionen får skolan ha sina egna lokala ordningsregler. Dessa skall i sin tur handla om ordning samt vara neutrala.

Åtgärder som skolan använder i sitt arbete mot kränkningar skall inte endast avse att förändra barns eller elevers beteende (Prop. 05/06:38, sid. 26). Åtgärderna skall också handla om bemötande från personal, miljö, pedagogik, organisation et cetera för att motverka kränkande behandling.

Årlig plan

8 § Huvudmannen ska se till att det varje år upprättas en plan med en översikt över de åtgärder som behövs för att förebygga och förhindra kränkande behandling av barn och elever. Planen ska innehålla en redogörelse för vilka av dessa åtgärder som avses att påbörjas eller genomföras under det kommande året. En redogörelse för hur de planerade åtgärderna har genomförts ska tas in i efterföljande års plan. Lag (2008:571).

Denna paragraf motsvarar i huvudsak paragrafen från 2006 års lag om likabehandlingsplan (Prop. 07/08:95, sid. 577). Lagen har dock skärpts i och med att den idag säger att en plan skall upprättas, följas upp, visa planerade åtgärder och ses över *varje* år. De krav på plan som finns i diskrimineringslagen 3 kap 16 § (2008:567) kan även finnas med i den plan som denna paragraf kräver. Det är huvudmannen som har ansvaret för att det skapas en plan för varje enskild verksamhet, utformad efter verksamhetens specifika behov.

Syftet med planen är att förebygga och motverka all form av kränkande behandling (Prop. 05/06:38, sid. 89). Planen skall fungera som ett förebyggande instrument. Vad planen mer exakt skall innehålla anges inte i paragrafen. I planen skall en tydlig ansvarsfördelning mellan rektor och personal finnas med. Den ska också innehålla rutiner för akuta händelser och för hur uppföljning skall gå till samt hur händelser och åtgärder skall dokumenteras. För att planen skall fungera på ett effektivt sätt behöver den göras känd i hela verksamheten. Hur de åtgärder som finns med i planen har genomförts bör ingå i den kvalitetsredovisning som skolan gör varje år.

Skolans plan bör beröra all form av kränkande behandling, även sådant som inte ger upphov till skadestånd (Prop. 05/06:38, sid. 89). Planen skall fungera som ett komplement till de bestämmelser som finns om förbud mot kränkande behandling. De barn eller elever samt deras föräldrar som finns i verksamheten bör vara med i skapandet av planen. De bör också vara med i hur den används och följs upp.

”Det är viktigt att personalen i verksamheten aktivt involverar och uppmuntrar barn och elever att delta. De måste engageras och vara delaktiga i arbetet med att ta fram, följa upp och se över verksamhetens likabehandlingsplan.”

Proposition 2005/05:37, sid. 89

5.4 ÅTGÄRDER I ENSKILDA FALL

Förbud mot kränkande behandling

9 § Huvudmannen eller personalen får inte utsätta ett barn eller en elev för kränkande behandling. Lag (2008:571).

Huvudmannen eller personalen får helt enkelt inte utsätta barn eller elever för kränkande behandling (Prop. 05/06:38, sid. 9).

Skyldighet att utreda och vidta åtgärder mot kränkande behandling

10 § Om huvudmannen eller personalen får kännedom om att ett barn eller en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling i samband med verksamheten, är huvudmannen skyldig att utreda omständigheterna kring de uppgivna kränkningarna och i förekommande fall vidta de åtgärder som skäligen kan krävas för att förhindra kränkande behandling i framtiden. Lag (2008:571).

Om någon av personalen får kännedom om att det förekommit kränkande behandling av ett barn eller en elev har huvudmannen eller den huvudmannen bestämmer skyldighet att utreda detta (Prop. 05/06:38, sid. 90). Denna skyldighet gäller även om anmälaren är anonym. Huvudmannen har även skyldighet att se till att de åtgärder som krävs för att förhindra att kränkningarna fortsätter genomförs. Skyldigheterna gäller endast sådana kränkningar som äger rum i verksamheten eller på vägen till eller från denna. De åtgärder som bestäms måste dokumenteras. Om inte detta sker på ett bra sätt blir det svårare för huvudmannen att bevisa sin oskuld i eventuellt skadeståndsmål. De skyldigheter som tas upp i denna paragraf är skadeståndssanktionerade.

Exakt hur en utredning skall gå till anges inte, varje enskilt fall avgör hur skolan skall gå till väga (Prop. 05/06:38, sid 140). Utredningen skall dock ske så snart som möjligt och med stor hänsyn till det barn eller den elev som blivit utsatt för kränkningen.

För att detta skall fungera krävs att all personal är medveten om sin skyldighet att ingripa och aktivt försöker motarbeta alla tendenser till kränkande beteende hos barnen eller eleverna (Prop. 05/06:38 sid. 141). Lagens mening är att det skall finnas en nolltolerans mot kränkande behandling. Skolan skall inte endast arbeta med sådan kränkande behandling som kallas mobbning. Även sådant som inte är upprepande eller sker över en längre tid skall skolan arbeta mot. Då handlar åtgärderna om att sätta in mer allmänna resurser. Enligt propositionen 2007/08:95 (Sid. 446) finns det en risk att elever och föräldrar utnyttjar skolans skyldighet att utreda och därför anmäler även bagatellartade meningsskiljaktigheter. Om detta sker

får skolan avgöra om händelsen behöver utredas. Det är inte tänkt att de resurser skolan har skall användas till att utreda sådant som inte är av allvarlig karaktär.

5.5 RÄTTSPROCESS OCH SKADESTÅND

Skadestånd

12 § Om huvudmannen eller personalen åsidosätter sina skyldigheter enligt 7-11 §§ ska huvudmannen dels betala skadestånd till barnet eller eleven för den kränkning som detta innebär, dels ersätta annan skada som har orsakats av åsidosättandet. Skadestånd för kränkning i andra fall än vid repressalier utgår dock inte, om kränkningen är ringa.

Om det finns särskilda skäl, kan skadeståndet för kränkning sättas ned eller helt falla bort. Lag (2008:571).

När det gäller kränkande behandling mellan barn eller elever är skolan endast ansvarig för det som ryms inom verksamheten (Prop. 05/06:38, sid. 111). Den sannolikt vanligaste orsaken till att huvudmannen får ett skadeståndsanspråk är att skolan inte har fullgjort sina skyldigheter vad gäller beslut och åtgärder. Det kan exempelvis handla om att en elev får förlängd studietid för att myndighetsutövningen brustit. Myndighetsutövning är när samhället använder sin makt över medborgarna. I detta fall kan det handla om att skolan inte agerat enligt lagen vid kränkande behandling av en elev eller ett barn. Barnet eller eleven har rätt till skadestånd om skolan inte har gjort det som kan krävas av ”det allmänna”.

Om någon kränker en annans frihet, frid eller ära med uppsåt eller vårdslöshet blir denne skadeståndsskyldig enligt skadeståndslagen (1972:207) (Prop. 05/06, sid. 113). Egentligen finns det inte direkt uttryckt något om uppsåt eller oaktsamhet från skolans sida. Men enligt propositionen från 2005/06:38 är det i regel att det måste vara så ändå. En objektiv bedömning, från individens utgångspunkt, skall avgöra om det förekommit fel eller försummelse från skolan. Om kränkningen är bagatellartad utgår inget skadestånd. Dock måste hänsyn tas till olika personers olika känslighet. Det är huvudmannen som arbetsgivare som har ansvaret att ersätta skada som uppkommit på grund av fel eller försummelse hos personal i tjänst. För att det skall kunna utkrävas något skadestånd måste skadan vållats genom brott, och kränkningen får inte vara ringa.

Skadeståndsansvar blir aktuellt när skolan (Prop. 05/06:38, sid. 110):

- 1 Inte har upprättat en årlig plan
- 2 Inte vidtagit åtgärder för att förhindra och förebygga kränkande behandling
- 3 Inte utrett och vidtagit alla åtgärder som skäligen kan krävas för att förhindra fortsatt kränkande behandling

- 4 Utsatt barn eller elev för kränkande behandling
- 5 Utsatt barn eller elever för repressalier

Syftet med ett skadestånd är dels att avskräcka och dels kompensera den som drabbats (Prop. 05/06:38, sid. 109). Skadeståndsansvaret enligt denna lag gäller både ideell och ekonomisk skada. Ideell skada är till exempel kränkning av personens integritet, fysiskt och psykiskt lidande i samband med personskador. Kränkningen kan vara verbala eller fysiska handlingar som är kränkande och som medför ett obehag för den drabbade

Skadestånd för kränkning bestäms enligt 5 kap 6 § i skadeståndslagen (1972:207) (Prop. 05/06:38, sid. 110). Om handlingen varit förnedrande, haft syfte att framkalla rädsla hos offret eller riktats mot någon som haft "särskilda svårigheter" skall det ses som extra allvarligt. Om det finns särskilda skäl för det kan skadeståndet helt utebli.

Rättegången

14 § Mål om skadestånd enligt detta kapitel ska handläggas enligt bestämmelserna i rättegångsbalken om rättegången i tvistemål när förlikning om saken är tillåten.

I sådana mål kan det dock förordnas att vardera parten ska bära sin rättegångskostnad, om den part som har förlorat målet hade skälig anledning att få tvisten prövad. Lag (2008:571).

Det andra stycket i paragrafen finns med då barn och elever sällan har resurserna nog för att kunna betala alla rättegångskostnader och detta kan påverka till att en rättegång inte inleds (Prop. 05/06:38, sid 125). I vanliga fall ersätter den förlorande parten den andres rättegångskostnader.

Bevisbörda

15 § Om ett barn eller en elev som anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling enligt 9 § eller repressalier enligt 11 §, visar omständigheter som ger anledning att anta att han eller hon har blivit utsatt för sådan behandling, är det huvudmannen för verksamheten som ska visa att kränkande behandling eller repressalier inte har förekommit. Lag (2008:571).

I lagen 2006:67 finns det under rubriken bevisbörda två olika bevisregler (Prop. 07/08:95, sid. 472). Den ena rör när barnet eller eleven blivit utsatt för kränkning av någon som arbetar i verksamheten. Då skall huvudmannen visa att detta inte förekommit. Den andra gäller när barnet eller eleven blivit utsatt för kränkningar av ett annat barn eller annan elev. Huvudmannen skall då visa att alla skäliga åt-

gärder, både vad gäller förebyggande och förhindrande, skall ha vidtagits. Vad som anses skäligt avgörs från fall till fall.

Vad gäller den första av dessa regler så anser propositionen 2007/08:95 (Sid. 472) att denna bör föras över till Skollagen 14a utan ändring. Den andra regeln bör helt tas bort och istället skall vanlig bevisprincip gälla. Vanlig bevisprincip innebär barnet eller eleven skall bevisa att skolan fått vetskap om att denne känt sig kränkt samt att skolan i sin tur skall visa att utredning och åtgärder skett på ett korrekt sätt. Om till exempel utredningen som skolan gjort varit bristfällig blir skolan skadeståndsskyldig eftersom den inte uppfyllt kraven för detta, oberoende av eventuell kränkande behandling.

Den tidigare tvådelade bevisregeln var något som Lagrådet ansåg olämpligt och kommenterade redan till propositionen till 2006 års lag i sitt remissvar (07/08:95, sid. 473). I förarbetena motiverades paragrafen med att skolan måste vidta åtgärder, även om de anmälda kränkningarna för de flesta andra verkar bagatellartade. Detta anser regeringen idag sker ändå, och väljer därför att ta bort den delen av lagen från 2006.

Regeringen menar i propositionen 2007/08:95 att det i 2006 års lag blir en tveksam formulering och väljer därför att ta bort den 19 § helt (Prop. 07/08:95, sid 473). Detta innebär att barnet eller eleven skall visa på att skolan fått kännedom om kränkning och skolan i sin tur måste visa att den utrett och vidtagit åtgärder (se ”vanlig bevisprincip” ovan). Anledningen till denna ändring är att den tidigare bevisregeln inte stämt överens med de materiella reglerna och dels att det inte blev någon bevislättning för barnet eller eleven. Skolans utredningsskyldighet väcks endast om kränkningen är märkbar och tydlig och för att skadestånd skall dömas måste det orsakats någon form av skada. Regeringen menar att ställningen för det enskilda barnet i och med detta stärks.

Rätt att föra talan m.m.

16 § I en tvist om skadestånd enligt detta kapitel får Statens skolinspektion som part föra talan för ett barn eller en elev som medger det. När Statens skolinspektion för sådan talan får myndigheten i samma rättegång också föra annan talan för barnet eller eleven om han eller hon medger det. För barn under 18 år som inte har ingått äktenskap krävs vårdnadshavarens eller vårdnadshavarnas medgivande.

Bestämmelserna i rättegångsbalken om part ska gälla även den för vilken Statens skolinspektion för talan enligt detta kapitel såvitt gäller jävsförhållande, pågående rättegång, personlig inställelse samt förhör under sanningsförsäkran och andra frågor som rör bevisningen.

När ett barn eller en elev för talan enligt detta kapitel får Statens skolinspektion inte väcka talan för barnet eller eleven om samma sak. Lag (2008:571).

Paragrafen är indelad i tre stycken där det första stycket anger att Statens skolinspektion får föra barnets eller elevens talan i skadeståndsvist (Prop. 07/08:95, sid. 579). I följande stycke menas att även om Statens skolinspektion för talan skall barnet eller eleven behandlas som om det vore part, trots att det är skolinspektionen som i egentlig mening är parten. Om Statens skolinspektion för talan för barnets eller elevens räkning kan denne inte själv föra talan om samma sak. I det tredje stycket framkommer att ett spegelvänt förhållande råder vilket innebär att om barnet eller eleven själv väcker talan kan inte skolinspektionen göra detsamma.

Det är Barn- och elevombudet för likabehandling som skall tillvarata barnets eller elevens rätt i skadeståndsmål enligt denna lag (Prop. 05/06:38, sid119). Ombudet skall också svara på frågor som rör lagen. Detta stämmer överens med det som finns i FN:s barnkonvention om att barn har rätt att fritt uttrycka sig och bli hörda och de kan behöva en företrädare för detta. Om eleven är myndig behöver den ge sitt medgivande till ombudet för att denna skall kunna föra elevens talan. Om eleven inte har fyllt arton och är ogift skall vårdnadshavaren lämna medgivande. Det är vårdnadshavarens ansvar att se till att domstolsprocessen i sig inte får negativa effekter för barnet.

17 § Rättens avgörande i ett mål där Statens skolinspektion för talan för ett barn eller en elev får överklagas av barnet eller eleven, om det får överklagas av myndigheten.

När rättens avgörande i ett mål som avses i första stycket har vunnit laga kraft får saken inte prövas på nytt på talan av vare sig barnet eller eleven eller Statens skolinspektion. Lag (2008:571).

Det första stycket i paragrafen innebär att om Statens skolinspektion för talan åt ett barns eller en elevs räkning kan barnet eller eleven överklaga, även om skolinspektionen inte gör det (Prop. 07/08:95, sid 580). Detta gäller dock endast i de fall då Statens skolinspektion hade haft rätt att överklaga. Paragrafens andra stycke anger att oavsett vem, barnet eller eleven själv eller skolinspektionen, som fört talan får avgörandet i rätten rättskraft på samma sätt.

Preskription m.m.

I lagen 2006:67 fanns en preskriptionsregel på två år för skadestånd för diskriminering och repressalier (Prop. 07/08:95, sid. 473). För annan kränkande behandling fanns ingen särskild preskriptionstid, utan preskriptionslagen gäller. Denna lag ger typiskt sett en längre preskriptionstid på tio år. Preskriptionsregler för

diskrimineringsärenden i skolan återfinns idag i diskrimineringslagens 6 kap 6 § och således är alltså inte paragraf 21 och 22 från 2006:67 med i Skollagens 14a kapitel.

Enligt propositionen 2007/08:95 är det olämpligt på grund av att det är barn det handlar om att ha en tvåårig preskriptionstid från det att händelsen ägde rum (Prop. 07/08:95, sid 451). Många som utsätts för kränkande behandling orkar inte tala om det offentligt eller driva en rättsprocess, i anslutning till att det sker.

Då förbudet mot repressalier återfinns i Skollagen 14:e kapitel 11 § skulle den delen av 21 § i 2006:67 års lag finnas kvar (Prop. 07/08:95, sid. 451). Regeringen anser dock det inte vara nödvändigt med en särskild preskriptionstid enbart för repressalier, utan även här ska preskriptionslagen gälla.

5.6 ÖVRIGA PARAGRAFER

Tvingande bestämmelser

4 § Avtalsvillkor som inskränker skyldigheter enligt detta kapitel är utan verkan. Lag (2008:571).

Att en lag är tvingande innebär att den inte går att genom avtal skriva sig fri ifrån (Prop. 05/06:38, sid. 138). Detta innebär att en skola alltså inte genom ett avtal mellan barnet eller eleven (eller föräldern) kan göra sig fri från de skyldigheter som skolan har enligt lagen.

Ansvar för personalen

5 § Huvudmannen ansvarar för att personalen fullgör de skyldigheter som anges i detta kapitel, när den handlar i tjänsten eller inom ramen för uppdraget. Lag (2008:571).

Betydelsen av denna paragraf märks framförallt i det skadeståndsansvar som lagen har (Prop. 05/06:38, sid. 137). Huvudmannen har alltså ansvar för de fel och försummelse som sker av skolans personal. Huvudmannen skall informera personalen om att sådant som strider mot denna lag kan innebära att huvudmannen får ett skadeståndsansvar. Även om det inte går att säkerställa vem inom en viss verksamhet som gjort felet eller försummelsen blir huvudmannen skadeståndsskyldig.

Förbud mot repressalier

11 § Huvudmannen eller personalen får inte utsätta ett barn eller en elev för repressalier på grund av att barnet eller eleven medverkat i en utredning enligt det-

ta kapitel eller anmält eller påtalat att någon handlat i strid med kapitlet. Lag (2008:571).

Med repressalier menas ogynnsam behandling eller ogynnsamma följder som händer barnet eller eleven efter det att denna på något sätt påtalat en olämplighet (Prop. 05/06:38. Sid. 146). Typiskt för repressalier är att de påminner om bestraffning. Anledningen till denna paragraf är att barnet har rätt att tala om eventuella missförhållanden utan att behöva bli lidande för detta. Även sådant som i sig inte är straffbart kan räknas som repressalie på grund av vem som blir utsatt och hur detta genomförs et cetera.

Tillsyn

13 § Statens skolinspektion ska se till att detta kapitel följs.

Huvudmannen och rektorn eller någon med motsvarande ledningsfunktion i verksamheten är skyldiga att på uppmaning av Statens skolinspektion lämna de uppgifter om förhållandena i verksamheten som kan vara av betydelse för tillsynen. Lag (2008:571).

I propositionen 2007/08:50 *Nya skolmyndigheter* föreslår Regeringen en ändrad ansvarsfördelning som innebär att Statens skolinspektion tar över de uppgifter som enligt 2006:67 legat på Skolverket (Prop. 07/08:95, sid. 470). Detta för att få en tydligare ansvarsfördelning. Huvudmannen, rektor eller motsvarande person har skyldighet att lämna de uppgifter som tillsynsmyndighet anser sig behöva. En sådan begäran från myndigheten bryter skolans sekretess.

Barn- och elevombudet för likabehandling kom i och med 2006 års lag med syftet att utföra de uppgifter som ålagts Skolverket (Prop. 07/08:95, sid. 471). Ombudet skall bland annat föra talan för barn och elever i skadeståndstvister. Barn- och elevombudet skall verka skilt från Skolverkets övriga verksamhet. Ombudet förde fram vissa synpunkter i sitt remissvar på propositionen 2007/08:95 om sina uppgifter, men då det är en så pass ny myndighet väljer regeringen att avvakta och låta ombudet behålla sina uppgifter tills vidare.

5.7 SAMMANFATTNING

Utgångspunkten för lagstiftningen är att skydd mot diskriminering och annan kränkande behandling är en mänsklig rättighet. Bestämmelser om att skolan skall ingripa i vissa situationer finns på andra ställen i skollagen sedan tidigare och för att lagar om kränkning inte skulle delas på tre lagar fördes, när BEL upphörde, bestämmelserna in i skollagen.

Skolans arbete med kränkande behandling skall vara sammanvävd med övrig verksamhet. Detta måste därför påverka vilka arbetsformer och bemötande som finns i skolan. Alla som är verksamma i skolan är skyldiga att ingripa mot kränkande behandling och har ett gemensamt ansvar för att barn och elevers rättigheter tillvaratas.

Det är huvudmannen som är juridiskt ansvarig enligt lagen men rektorn har det övergripande ansvaret för skolverksamheten och blir då indirekt ansvarig för arbetet mot kränkande behandling.

Huvudmannens ansvar påvisas genomgående i lagtexten, och innefattar att skolan skall bedriva ett målinriktat arbete med aktiva åtgärder. Vilka åtgärder som krävs konkretiseras inte utan åtgärderna skall anpassas för varje skola och situation. Ytterligare skyldigheter som föreligger är att varje verksamhet skall ha en plan. Planen skall upprättas och utformas efter verksamhetens specifika behov. Planen skall följas upp, visa på planerade åtgärder, innehålla en tydlig ansvarsfördelning samt ses över varje år.

Vidare innehåller bestämmelserna ett *absolut förbud* mot att huvudmannen eller personalen kränker en elev. Samt skyldigheter för skolan att utreda och agera vid kännedom om kränkande behandling. Lagens mening är att det skall finnas nolltolerans mot kränkande behandling.

Slutligen, Skolverket gav efter att Barn- och elevskyddslagen trädde i kraft 2006 ut Allmänna råd och kommentarer *För arbetet med att främja likabehandling* (Skolverkets allmänna råd 2006). Allmänna råd är rekommendationer till stöd för hur författningarna för förskola, skolbarnomsorg, skola och vuxenutbildning kan tillämpas. Råden syftar till att främja en enhetlig rättstillämpning och påverka utvecklingen i en viss riktning. Råden bör följas om inte verksamheten kan visa på andra arbetssätt som leder till att kraven i bestämmelserna uppnås

6 TILLÄMPNING AV REGLERNA

6.1 RESULTAT AV REKTORSINTERVJUER

Här nedan presenteras det som framkom vid intervjuerna med rektorerna. Resultatet följer samma struktur som använts i lagtexten. Inledande avsnitt berör fakta om de skolor rektorerna arbetar på.

6.1.1 Skolans bakgrund och definitioner

Om skolan

Elevantalet på de 6 grundskolorna varierar mellan 350-750 i allt från åk F-9 och särskola. Rektorerna har arbetat i varierande utsträckning kortare eller längre tid på skolan. Rektorerna nämner olika metoder som de använder i sitt förebyggande arbete på skolan. De som omnämns är Farstametoden, SET (Social emotionell träning), Olweusprogrammet mot mobbning, Friends och PBS (positivt beteende stöd i skolan). Vi kommer tyvärr inte inom ramen för denna uppsats att gå in vidare på de olika metoderna förutom de som rektorerna själva tar upp och som presenteras nedan.

På skolorna förekommer olika varianter av lokala ordningsregler, ibland är det olika regler för de olika årskurserna. På några skolor är reglerna framtagna av lärare och elever tillsammans. På andra skolor är reglerna integrerade i det förebyggande arbetet som bedrivs, till exempel genom användandet av olika metoder. En skola har inga lokala ordningsregler, på en annan menar rektor att de finns men de är inte förankrade bland eleverna.

Definition av kränkande behandling

Det flesta rektorer är överens om att kränkande behandling är ett problematiskt begrepp. Flera av dem ger olika exempel för att försöka förklara vad de definierar som kränkning.

En rektor menar att kränkning är allt som får en annan människa att må dåligt, en annan att det är gränsöverskridande beteende medan en tredje menar att så fort en elev känner sig utsatt så är det fråga om kränkande behandling. En rektor påpekar att utanförskap inte automatiskt är kränkande. Alla rektorer uttryckte att kränkningen avgörs av den som blivit utsatt. En av dem tillade att det är en bedömningsfråga där de vuxna måste avväga och bedöma varje enskild situation.

Ansvar för personal

Alla rektorer är medvetna om att de på delegation från kommunen har ansvaret för personalen på skolan, även i frågor om kränkande behandling. Likväl som rektorn har det ytterst ansvaret för skolans verksamhet har denne på samma sätt ansvar gentemot huvudmannen.

6.1.2 Förebyggande insatser

Målinriktat arbete

En skola arbetar just nu med att hitta en ny struktur för arbetet med kränkande behandling, bland annat genom kamratstödjarverksamhet. De på skolan som arbetar med detta är biträdande rektor samt en specialpedagog. En annan skola har haft kompetensutveckling för personalen och en vecka där eleverna fått arbeta med det här ämnet. En skola har utbildat personalen i hur de kan arbeta förebyggande samt hantera konfliktsituationer. På två av skolorna är all personal utbildad i SET, Social och Emotionell Träning. På den ena av dessa skolor har eleverna även livskunskap på schemat en gång i veckan. Rektorerna för båda dessa skolor beskriver att SET är något som skall genomsyra hela verksamheten och att det därför kan tas upp i bemötande, vid samlingar et cetera. En rektor berättar att de har livskunskap i alla klasser, har kamratstödjure och samarbetar med Friends.

Att skolan har ett antimobbningsteam är något som flera av rektorerna nämner. Flera skolor har också elevhälsoteam som tar upp dessa frågor. På en skola är antimobbningsteamet utbildade i Farstametoden. De arbetar förebyggande genom att inför varje läsår gå ut och prata med klasserna om vad teamet gör och hur eleverna kan kontakta dem. På en skola är det antimobbningsteamet som leder kamratstödjarna. I teamet kan kurator, skolsköterska, rektor, specialpedagog samt lärare ingå. Vilka som ingår skiljer sig mellan skolorna.

Samtliga rektorer uttrycker att det arbete som skolan bedriver med kränkingsfrågor är ett målinriktat arbete. Vad målet består av kan vara att få bort den största delen av kränkande behandling, att lära individerna insikten om att de inte får kränka samt att eleverna skall må bra och ha en lärande skolmiljö. Några av skolorna mäter måluppfyllelsen genom att göra enkäter med eleverna. I dessa enkäter frågas bland annat om hur eleverna själva upplever hur de mår samt om de vet någon elev som är utsatt för kränkande behandling.

En rektor uttrycker att de både har och inte har utvecklat nya arbetsformer sedan lagen kom. Skolan arbetade med frågorna redan innan, men arbetar nu på ett lite annorlunda sätt. En annan av rektorerna menar att all personals medvetenhet runt dessa frågor har ökat i och med lagen. Flera av rektorerna nämner att de i och med att lagen kom i första hand arbetade fram en likabehandlingsplan. Men att den

främst bestod av flera gamla planer som sattes ihop. En säger uttryckligen att det mest handlar om att ändra namn på redan befintlig verksamhet, som från mobbningsteam till likabehandlingsteam.

Skyldighet att förebygga och förhindra kränkande behandling

Rektorerna berättar att de har ansvar för att det bedrivs ett aktivt arbete mot kränkande behandling. Samtidigt som de menar att alla på skolan gemensamt är ansvariga för själva arbetet. En rektor säger att även om denne själv inte arbetade med det här skulle säkert någon annan i personalen ta tag i det. Detta är något som även en annan av rektorerna tar upp när denne berättar att arbetet mot kränkande behandling inte är något som behöver sägas till om. Utan att det är något som lärarna efterfrågar och själva vill arbeta med.

Arbetet direkt med eleverna sker på en av skolorna genom livskunskap varje vecka. Skolan har även temadagar där Friends kommer till skolan. En annan rektor menar att det här arbetet är ständigt återkommande i allt som sker på skolan och nämner morgonsamlingar med eleverna som ett tillfälle då dessa frågor tas upp.

Flera av skolornas antimobbningsteam arbetar direkt mot eleverna. Detta kan ske genom information och undervisning. Att eleverna får berätta om sin skolsituation, antingen direkt eller genom enkäter.

En av rektorerna tar upp att det främsta jobbet för dennes del är tillsammans med elevrådet. Och att lärarna i sin tur arbetar med detta i sina klasser där det är lämpligt.

På frågan om rektorn någon gång har anmält till polis eller socialtjänst att en elev har utsatt en annan elev för kränkande behandling skiljer sig svaren mycket åt. Svaren är allt från att det aldrig har hänt till att det är något som sker ofta. En rektor berättar att även om inte anmälan egentligen handlat om just att eleven är utsatt för kränkande behandling, utan att det mer är en orosanmälning till socialtjänsten, så kan detta ändå vara med i oron över eleven. Flera av rektorerna uttrycker att de anmäler till polis eller socialtjänst om det handlar om fysisk miss-handel eller våld, men inte annars. En rektor menar att det är självklart att anmäla, eftersom det är viktigt för skolan att vara tydlig och visa att eleven har gått över en gräns.

Alla skolor har rastvaktsystem och ofta är just rektorn den ansvarige för att se till att det blir ett schema. Flera av rektorerna berättar om en medvetenhet om att det är på rasterna det sker mycket bland eleverna och att de därför försökt att exempelvis ha färre elever ute samtidigt. En av rektorerna nämner att detta är något

som inte fungerar på skolan. Då handlar det om att läraren inte går ut på rasten och rektorn tror att detta kan bero på för mycket press på lärarna. Några av rektorerna berättar att det är viktigt för dem att själva vara synliga, även om de inte deltar i själva rastvaktsystemet. Att de är ute i korridorerna och på skolgården.

En rektor berättar att de just nu håller på och bygger upp en ny skola och att de då tänker på att undvika miljöer där elever riskerar att bli kränkta. Samtidigt menar rektorn att det inte går att bygga bort det helt, att detta sker så fort läraren vänder ryggen till oavsett hur medvetet miljöerna är utformade. På en skola har buskar klippts ner för att lärare tyckte att eleverna försökte gömma sig där. På en annan finns övervakningskameror i vissa korridorer. En av rektorerna berättar att de har haft miljöronder med eleverna där de fått säga vart de känt sig osäkra eller otrygga. En annan nämner att de har extra tillsyn av eleverna i samband med omklädning till idrotten. En av rektorerna uttrycker att det är viktigt att visa tillit till eleverna. Att de vuxna utifrån elevernas mognad ger eleverna ansvar, att de inte alltid behöver vara bevakade.

Alla rektorer träffar lärarna minst en gång per vecka där det finns utrymme att ta upp frågor om någon elev blivit utsatt för kränkande behandling. Samtidigt som lärare eller elever vänder sig direkt till rektorn om det har hänt något. Flera av skolorna har särskilda tillfällen då de pratar om detta, som elevhälsomöten eller elevvårdskonferens.

Årlig plan

Alla skolor har någon form av likabehandlingsplan. Hur mycket rektorn vet om denna skiljer sig dock åt, både vad gäller vilka som utformat den samt hur den tagits fram. Några av skolorna har haft instruktioner från kommunen, medan andra tittat på den föregående planen och reviderat utifrån den. Flera av rektorerna tar upp att den borde revideras och att den behöver göras om. På flera av skolorna var det lärarna som tog fram planen, på vissa deltog även kurator och specialpedagog. Planen har på flera skolor presenterats för brukarråd, där föräldrar ingår, samt elevråd. Ingen skola har haft elever eller föräldrar med i själva arbetet med att ta fram planen eller revidera den, utan de har endast fungerat som remissinstans på de skolor där de faktiskt deltagit.

En av rektorerna uttrycker att det är svårt att arbeta med mobbningsfrågor för att de inte känns aktuella för den här skolan. På två av skolorna finns det en stor mångfald bland elevernas etniska bakgrund vilket rektorn nämner att de tagit upp i planen.

6.1.3 Åtgärder i enskilda fall

Förbud mot kränkande behandling

Rektorerna frågades om de bedrev någon kontroll eller handledning för att motverka att vuxna i skolan kränker elever och då svarade de olika. En rektor är med på elevrådets möten där detta kan komma upp, en annan tycker att det är en svår sak att jobba med. Men på den skolan har de lönekriterier som uppmuntrar lärare att våga säga ifrån och att våga reagera, de har också oftast två vuxna i klassrummet. Flera av rektorerna kallar läraren till samtal och uttrycker tydligt att det som hänt inte tolereras. Detta exempelvis när en lärare läst upp provresultaten högt. En rektor gör skillnad på om det gäller ”ordning & reda” eller ”lag & rätt” och ger exempel som att om en lärare tafsar blir det polisanmälan, men om läraren säger något nedlåtande till en elev är det kanske mer ”ordning och reda” och då kan den vuxne ta ansvar för att be eleven om ursäkt. Rektorn tillägger att det är viktigt att det följs upp oavsett.

Alla rektorer anser sig få reda på om någon kränkning har inträffat antingen genom att eleven själv, kamratstödjare, föräldrar eller personal berättar. När rektorn fått kännedom om detta behandlar de det olika utifrån vilken situation det gäller. En rektor tar upp direkt avstängning eller att skicka hem personalen direkt. Två tar upp polisanmälan. Alla rektorer är medvetna om att det är huvudmannen som äger bevisbördan, men en kommenterar det med att ”vi filmar ju inte våra dagar” och en annan rektor anser det svårt, för att om en kränkning avgörs av eleven som utsatts för den, går det inte att motbevisa.

Skyldighet att utreda och vidta åtgärder mot kränkande behandling

När rektorer får kännedom om att en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling är det vanligaste att man pratar med eleverna, var för sig och även att föräldrarna kallas till skolan. Dessa samtal sker utefter den metod som skolan använder i de fall skolan använder en uttalad metod, så som Olweus eller Farsta. Vanligast är att det inte är rektorn som håller i samtalen eller utreder händelsen utan att skolan likabehandlingsteam eller antimobbningsteam gör det. Men det händer även att rektor gör det.

Skolorna använder sig av olika dokumentationsvarianter. En skola använder alltid samma protokoll, ett frågeformulär som fylls i, sparas på skolan och skickas till stadsdelsnämnden. Det finns även med i likabehandlingsplanen. På de skolor eller i det fall som rektorn inte är med vid samtalen lämnas mötesprotokoll vidare till rektorn. En skola har som regel att alltid dokumentera när föräldrar kallas till möte, en skola antecknar och sparar allt även om det inte går vidare från ett första samtal. En rektor uppgav att man först efteråt tittade på vad skolan vidtagit för åtgärder och arbetar alltså inte med att hålla ryggen fri.

En rektor utreder genom att samla in var och ens berättelse och sen utifrån det avgöra om det är något som skall polisanmälas eller om de jobbar vidare med det på livskunskapslektionerna.

Olika åtgärder som rektorerna vidtagit kan sammanfattas i samtal, att en elev som utsätter placeras i eget klassrum, eller i annan klass men en rektor lyfter även fram att man i arbetet tillstött svårigheter då föräldrarna inte ville att man skulle prata med eleven om hur denne mådde.

Vid akuta händelser av fysisk karaktär har skolorna olika erfarenheter av åtgärder som vidtagits. En skola har en plan om Hot och våld, som då används. En skola har använt sig av medlare från Sociala resursförvaltningen, vilket de har goda erfarenheter av. För några av rektorerna var det självklart att polisanmäla eller anmäla direkt till socialtjänsten. En skola har inget speciellt nedskrivet, utan separerar elever som bråkar och är det väldigt ”rätt” kontaktas föräldrarna. Även andra rektorer uppger att man kontaktar föräldrarna, antingen för att informera eller så kallas föräldrarna direkt till skolan.

6.1.4 Rättsprocess och skadestånd

Skadestånd

Ingen av rektorerna uppger att de har haft några skadeståndsanspråk. En rektor uppger dock att skolan blivit anmäld av föräldrar för att inte ha skött ett mobbningsärende bra, men rektor vet inte hur det går med det.

6.1.5 Övrigt

Förbud mot repressalier

När en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling får alltid klassföreståndaren reda på det, även arbetslaget kan bli delaktig. En rektor uppger att de försöker hålla det bland så få som möjligt, men ibland kan åtgärderna göra så att fler behöver ha reda på det, då det till exempel inte alltid är samma rastvakt. Även slöjdläraren och gympalärare får åtminstone reda på det på en skola, och självklart får oftast antimobbningssteamet reda på det för att kunna jobba med situationen. En skola uppger att de inte har någon allmän policy kring att så få som möjligt skall få veta men att man istället försöker prata i allmänna termer.

Tillsyn

Tre av rektorerna uppger att de blivit uppmanade att lämna upplysningar till statens skolinspektion (eller Skolverket) bland annat för att föräldrar överklagade en åtgärd som rektorn vidtagit. En annan fick lämna upplysningar kring varför en elev lämnat skolan utan åtgärdsprogram och en tredje fick lämna upplysningar kring hur elevvårdverksamheten fungerade och då visade det sig att det gjorde den inte alls och då utvecklade rektorn en ny arbetsmetod för det.

Övriga frågor

Flera av rektorerna har inte sett några direkta ekonomiska konsekvenser av att deras skyldighet att arbeta mot kränkande behandling blivit tydligare i och med Barn- och elevskyddslagen. Ibland har de fått tillsätta en extra elevassistent eller ”bemanna upp” säger två rektorer. På en skola ansåg de sig redan tidigare arbeta med alla dessa frågor och har därför inte ändrat arbetets omfattning. En rektor uttrycker att denne inte heller har möjlighet att påkalla för nämnden att det skulle behövas mer pengar utan att den skolpeng skolan får för varje elev skall räcka till detta arbete också. En annan rektor anser dock att behovet prioriterar sig självt.

6.2 INTERVJU MED BARN- OCH ELEVOMBUDET

Lars Arrenius är jurist och arbetar som Barn- och elevombud, vilken är förordnad av regeringen (Arrenius, 31/3). Innan Barn- och elevskyddslagen kom var det Skolverket som utredde anmälningar om mobbning. Arrenius har en form av ombudsmannauppgifter och är nu den som utreder anmälningarna. Till skillnad från Barnombudsmannen (BO, som driver alla frågor som gäller barn) driver Barn- och elevombudet (BEO) det som gäller skolan och förskolan, och har möjlighet att begära skadestånd. Precis som BO verkställer BEO en del av barnkonventionen, att barn har rätt att bli hörda. Barn och elevombudet använder inga teorier om mobbning och är ingen mobbningsteoretiker. Han måste se och tro utifrån varje anmälning och enligt lagen.

Grunden för Barn- och elevombudets arbete är de bestämmelser som finns i skollagen (Arrenius, 31/3). Barn och elevombudet har tillsyn över lagstiftningen gällande förbud mot kränkande behandling i skolan. Den 1 oktober 2008 blev den del av Skolverket som hade ansvar för inspektionen av skolor, Statens skolinspektion. Barn- och elevombudet följde då med dit. Arrenius påpekar att det i lagens förarbeten står att han skall arbeta självständigt för elevers räkning. Skolinspektionen får inte lägga sig i BEO beslut. Dock är Barn- och elevombudet ingen egen myndighet. Skolinspektionen är alltså tillsynsmyndighet över skolverksamheten i Sverige. De tittar bland annat på skolornas årliga planer (likabehandlingsplaner). Där skolorna oftast brister är i att de inte har gjort någon kartläggning innan planen

gjorts. Andra brister är att de inte har med elever i arbetet med planen. Arrenius anser att skolan borde få vite om de inte har någon plan och påpekar att det är det systematiska arbetet som gör att mobbning minskar.

Barn och elever i utbildningsverksamhet kan anmäla situationer där de har känt sig felbehandlade till BEO (Arrenius, 31/3). Anmälningarna kommer ofta in via elevernas föräldrar eller genom att elever själva skriver in, främst om det är äldre elever. Anmälningar tas först hand om anmälningenheter som är uppdelade i regioner. Dessa skickar sedan vidare anmälningen till BEO för att han skall kunna avgöra om fallet skall drivas. BEO arbetar även med att informera om lagen och ger rådgivning via telefon. Det är främst föräldrar och en del lärare som ringer. Men även rektorer.

När en anmälan har gjorts startar en utredning (Arrenius, 31/3). Eleven får då berättelse om den aktuella situationen och vad som har hänt. Exempelvis om eleven blivit utsatt av andra elever eller av lärare. Efter detta skickar BEO en anmälan till huvudmannen som får svara på frågor om händelsen. Det BEO undersöker är om skolan har fått kännedom om kränkningen och vad skolan har gjort. Lars Arrenius vill att diskussionen skall komma bort från frågan om eleven är kränkt eller ej. Många tycker inte att eleven är kränkt och lägger mycket hos eleven. Han vill att fokus ska ligga på skolans agerande istället, för att eleven inte skall kränkas än en gång. Barn- och elevombudet träffar ibland elever, lärare och rektorer. Om skolan inte har utrett och inte vidtagit några åtgärder kan BEO gå vidare och begära skadestånd. Det blir alltså inget skadestånd om skolar har fullgjort sina skyldigheter. Skolans handlingsplikt enligt lagen gäller i och med första händelsen, oavsett vem som anmäler. Det är en tuff lagstiftning på det sättet anser Arrenius.

Rektorer och lärares arbetssituation har påverkats så tillvida att de måste vara medvetna om lagstiftning och handlingsplikten och vara uppmärksamma om något händer (Arrenius, 31/3). Det ställer större krav, även det absoluta förbudet som gäller lärare ställer krav. Hela 35 procent av de anmälningar som kommer till BEO handlar om att elever berättar om att de har blivit kränkta av lärare i skolan. Det är därför viktigt att man diskuterar de här frågorna, skapar en god miljö, för att påverka lärarna. Om de vuxna har brutit mot de absoluta förbuden i lagen behöver BEO inte utreda om skolan gjort det de ska – det är grund för skadestånd oavsett. Skadestånd kan då bli aktuellt för eleven. Gäller inte samma när det är elev mot elev, du måste skolan ha brutit i sina skyldigheter för att skadestånd skall vara aktuellt.

Lars Arrenius (31/3) anser att när det gäller nolltolerans av mobbning är det viktigt att alla vuxna har samma tankar om vad som är ok och inte. Många elever berättar för BEO att de inte blir trodda. De vuxna måste ta elevernas berättelser på allvar. Att bli ifrågasatt är också en kränkning. Det hjälper med värdegrunds- och

systematiskt arbete. De flesta elever blir utsatta på raster. Skolor i sin tur säger att det är omöjligt att ha fler vuxna ute på skolgården, i korridorerna på just rasterna.

Enligt Arrenius (31/3) skulle ytterligare en utveckling av lagstiftningen vara att ha en starkare fokus på skolans systematiska arbete genom att man har program för detta på skolorna.

7 ANALYS

Att göra generaliseringar har aldrig varit vår avsikt. Här nedan ställs därför den beskrivning av skolans skyldigheter som framkommit i kapitel 5 mot det som kommit fram vid intervjuerna med rektorerna. Detta för att kunna argumentera kring hur skolorna i vår studie förverkligat lagens intentioner i sin verksamhet. Uppsatsens andra frågeställning syftar till att undersöka just hur lagens intentioner märks i några grundskolors verksamhet och vi kommer avslutningsvis i kapitlet fram till några konklusioner. Kapitlet är indelat efter samma rubriker som tidigare använts.

7.1 BAKGRUND OCH DEFINITIONER

Enligt lagen handlar kränkning om att kränka en persons värdighet. Ingen av rektorerna har i sin beskrivning av kränkande behandling nämnt ordet värdighet i enlighet med lagtextens definition. Detta är i sig inte något egentligt fel. Det kan dock tyda på att de inte vet vad det innebär att bli kränkt. Samtidigt, kan vad som läggs i begreppet värdighet ha betydelse för hur kränkning förklaras. Förarbetena till lagen lyfter även upp mobbning som en typ av kränkning, men i samtal med rektorerna får vi känslan av att skolorna ”glömmer bort” den djupa problematik som föreligger vid mobbning för att i stället fokusera på kränkningar, som enstaka händelser. I enlighet med lagen är alla rektorer medvetna om att det är barnet eller eleven själv som bestämmer om det den har utsatts för är oönskat och kränkande. Vilket är bra, så länge elevernas röst blir hörd och tagen på allvar.

Flera av rektorerna berättar att de upplever begreppet kränkande behandling som problematiskt och en rektor uttrycker: ”utanförskap är inte automatiskt kränkande, men samtidigt är det den upplevda känslan skolan skall jobba med” Vilket kan ses som ett tecken på att rektorerna inte vet hur de skall handskas med begreppet och lagstiftningen.

Flera av skolorna har lokala ordningsregler för eleverna, som i enlighet med vad som framkommit i gällande rätt är neutrala och handlar om ordning. En av rektorerna berättar om hur skolans personal tillsammans med eleverna tagit fram dessa regler. Skolan involverar på detta sätt eleverna i det förebyggande arbetet. Genom att eleverna får möjlighet att själva påverka sin skolmiljö ökar sannolikheten för att reglerna fungerar effektivt.

7.2 FÖREBYGGANDE INSATSER

Inledningsvis betonas här huvudmannens skyldigheter för varje verksamhet att arbeta målinriktat. Samtliga rektorer uttrycker att det arbete som bedrivs på skolan är målinriktat. Målen är att få bort den största delen av kränkande behandling, att få eleverna att må bra och att de skall ha en lärande skolmiljö. Slutsatsen skulle kunna vara att skolorna gör det de skall. Men, det har framkommit att endast några av skolorna mäter måluppfyllelsen genom enkäter, vilka ger ett resultat som är möjligt att presentera för huvudmannen. Vi anser även att de mål som rektorerna uppgav är för stora för att aktivt arbeta med. De är enligt vår mening mer av en vision. Skolorna bör istället tydligare presentera konkreta uppgifter som de arbetar med under läsåret. I enlighet med tidigare forskning (Olikas lika värde, 2003) anser vi att en av punkterna för framgång i arbetet är att skolan har väl utvecklade måldokument. En konsekvens av att skolorna inte har det kan bli att all personal inte är medveten om hur de skall arbeta, och om de faktiskt bidrar till någon förbättring.

Skyldighet att förebygga och förhindra kränkande behandling

På samtliga skolor vidtas åtgärder i olika utsträckning för att förebygga och förhindra kränkande behandling. Propositionen 2005/06:38 tar upp att rektorn och annan personal skall vara uppmärksamma på vilken jargong och vilket beteendemönster som finns bland eleverna, detta för att kunna förhindra kränkningar. Rektorerna träffar lärare i olika konstellationer minst en gång per vecka, då det finns möjlighet att uppmärksamma negativa beteenden. Rektorerna träffar även likabehandlingsteam eller elevvårdsteam kontinuerligt där kränkningar som uppstått tas upp och arbetas med. Detta anser vi ger goda möjligheter för rektorerna att få kännedom om vad som sker i skolan för att i ett tidigt skede kunna förebygga destruktiva beteenden. Rektorerna är dock inte med ute på skolgården enligt schema, så som lärare är.

Skollagen har inte angivit några konkreta åtgärder för hur skolan skall agera. Detta för att varje enskild verksamhet istället skall göra det som anses bäst i den specifika situationen. Detta leder till en stor mängd olika metoder och åtgärder, mer eller mindre verksamma. Mitt i detta finns det elever som dagligen kränks och som skolan inte har de rätta verktygen att göra något för. Alla skolor vi valt att undersöka arbetar för att förebygga och förhindra kränkningar, var och en på sitt sätt och det bör de också få resurser för.

Åtgärder som skolan använder i sitt arbete mot kränkande behandling skall inte enbart syfta till att förändra elevernas beteende mot varandra utan skall även handla om bemötande från personal, miljö, pedagogik och organisation. I intervjuerna framkom inte att skolorna, än vid mer än något enstaka tillfälle, hade fo-

kus på bemötande mellan alla i skolans verksamhet. Det mesta arbetet som vi fått beskrivits för oss handlar om elevers bemötande mot varandra, eller mot människor i allmänhet.

Årlig plan

Tanken med denna paragraf är att skolan varje år skall upprätta en plan som skall följas upp och visa på planerade åtgärder. Det är genom denna plan som personal, elever och föräldrar skall få närmare föreskrifter om hur det målinriktade arbetet sker. Det är ingen av skolorna som har reviderat sin plan sedan årsskiftet, alltså sedan lagändringen trädde ikraft. Vilket i enlighet med lagen då skulle ses som olagligt. Men varje skola har en plan, och även om den inte är uppdaterad kan rektorerna berätta om ett förebyggande arbete som aktivt bedrivs.

Det märks tydligt i intervjuerna i vilken grad rektorn är insatt i planen, eller snarare inte insatt i vad som står i planen. I förarbetena står att för att planen skall fungera effektivt behöver den göras känd i hela verksamheten, det menar vi inte är troligt om inte ens rektorn känner till den. En rektor uppger att de inte tänkt revidera planen förrän arbetet med ett stort förebyggande projekt är färdigt, om två år. Och det kan vara bra nog. Det märks att tanken med lagen inte når ut i verksamheten. Planen är tänkt att vara ett levande dokument som skolorna har till hjälp i sitt arbete men det fungerar inte så. Det kan bero på att det är ett stort arbete som skall göras, varje liten del kräver eftertanke och deltagande från fler än en person. Men här ser vi att skolorna inte utnyttjar sina föräldrar och elever tillräckligt. Skolan skulle kunna ge dem ramarna för hur de vill arbeta med likabehandling och sedan låta föräldrar och elever utveckla arbetet. Det tror vi skulle göra planen till ett mycket mer levande dokument.

7.3 ÅTGÄRDER I ENSKILDA FALL

Förbud mot kränkande behandling

Paragrafen innebär att huvudmannen eller personalen inte får utsätta en elev för kränkande behandling. Enligt Barn- och elevombudet (31/3) benämns detta som ett absolut förbud. Skillnaden blir då att om en elev kränker en elev, har skolan skyldighet att motverka och om denna skyldighet inte uppfylls kan skolan bli skadeståndsskyldig. Men, om en lärare kränker en elev kan huvudmannen bli skadeståndsskyldig direkt, oavsett vilka åtgärder som vidtagits. Denna skillnad ser vi att rektorerna inte är medvetna om. Vi anser det även problematiskt att rektorer inte är ute i undervisningen i någon större utsträckning, kan de då uppmärksamma beteenden hos lärare som inte är okej? En skola uppger att de har som lönekriterier att våga säga ifrån, vilket anses av dem som ett sätt att förebygga att vuxna i

skolan kränker eleverna. Då uppmuntras de andra vuxna att just våga säga ifrån och våga reagera.

Skyldighet att utreda och vidta åtgärder mot kränkande behandling

Skyldigheten att utreda föreligger enligt lagen huvudmannen, men i praktiken framkom att det är olika på skolorna vem som faktiskt gör det. Ofta är det skolans likabehandlingsteam som får kännedom om att en kränkning inträffat och som i nästa steg tar kontakt med de inblandade eleverna för samtal. Det ses av oss som positivt att arbetet och utredningen sköts av vuxna som finns i elevernas vardag, men det kan även finnas svårigheter. De vuxna är ju också en del av skolans sociala samspel och påverkas av detta.

Enligt förarbetarna är det meningen att skolan skall dokumentera vilka åtgärder som vidtagits, detta för att underlätta för skolan att bevisa sin oskuld i ett skadeståndsmål. Men i våra intervjuer har framkommit att det inte bedrivs betydelsefull dokumentation på vissa skolor. En rektor uttrycker att ”vi jobbar inte för att hålla ryggen fri” vilket går helt emot vad tanken med paragrafen är. Detta kan tänkas bero på att skolan ser det som en arbetsbelastning att dokumentera. Lagen tar inte upp exakt hur en utredning skall gå till eller vilka åtgärder som skall vidtas utan anser att varje fall får avgöra hur skolan skall gå till väga.

En skola använder alltid samma frågeformulär i dokumentationen, antagligen för att ”allt” skall komma med. Formuläret kan sedan bland annat skickas till huvudmannen för kännedom. Ett färdigt formulär kan dock skapa begränsningar för vilka former av kränkningar som ”passar” att dokumentera.

7.4 ÖVRIGT

Förbud mot repressalier

Med detta menas att en elev inte får utsättas för ogynnsamheter efter att ha påtalat en olämplighet. Vår utgångspunkt blev att detta lättast undviks om så få vuxna som möjligt på skolan får reda på vilken eller vilka elever som påtalat olämpligheten. Det visade sig att en skola hade detta tankesätt; att så få som möjligt skall veta om omständigheterna kring en situation och en annan skola försöker prata i allmänna ordalag om personalen är i större grupp. Men vi ser det ändå som problematiskt då det i vissa fall är kamratstödjare som påtalar, eller om det rör sig om lärare - elev så är läraren medveten om vilken elev det rör sig om. Det framkom dock inte i intervjuerna att någon elev känt sig utsatt för repressalier.

7.5 SAMMANFATTNING

Genom analysen framkommer att våra resultat stämmer bra överens med tidigare forskning. Skolorna använder många gånger de ”framgångsfaktorer” som tidigare forskning lyft fram. Alla rektorer uttrycker att arbetet mot kränkande behandling är en viktig del i skolans verksamhet. Detta är den bästa utgångspunkten för ett lyckat likabehandlingsarbete. Den positiva inställning som rektorerna visat oss vid intervjutillfällena gör oss övertygade om att arbetet kommer att fortsätta utvecklas i rätt riktning i framtiden.

Lagens intention är att stifta bort att verksamhet mot kränkande behandling i skolan skall bygga på eldsjälar. Att arbetet inte längre skall vara upphängt på en eller några vuxna som brinner för att jobba med förebyggande arbete, likt värdegrundfrågor och sociala samspel. Men har lagen uppnått sin intention? Vi tror inte det. Skolorna är på god väg i implementeringen av att alla vuxna skall vara delaktiga och känna att deras insats har betydelse. Men okunskap, tidsbrist och resursbrist är några av hindren som intentionen alltså tycks hamna vid

Vi kan även konstatera att någonstans brister det i informationen om lagstiftningens krav. En rektor uttryckte förvåning när vi berättade att Barn och elevskyddslagen upphört. Är det varje skolas ansvar, upp till varje anställd, att hålla reda på sina skyldigheter, och när dessa ändras?

8 SAMMANFATTANDE DISKUSSION

8.1 DISKUSSION

I lagens förarbeten finns flera exempel på vad som skulle kunna räknas som kränkande behandling. Bland dessa nämns utfrysning, att reta någon för hårfärg eller vikt samt att kalla någon för ”plugghäst”. De kränkningar som rektorerna har gett exempel på är väldigt mycket grövre än de som nämns i lagens förarbeten.

Detta får oss att fundera över om det kan vara så att skolorna själva höjer ribban för vad som *inte* är kränkande behandling. Så om lagens definition verkligen skulle användas i skolan skulle många fler händelser bedömas som kränkningar. Är det lagen eller skolan som bedömer fel? Ja, kanske ingen utav dem, då det är elevens upplevelse som skall vara utgångspunkt. Kan det vara därför det är så viktigt att ha ett systematiskt arbete som genomsyrar hela verksamheten. Att jobba med värdegrund, mellanmännsliga relationer, uppförande och så vidare. Och inte bara agera vid konkreta, allvarliga händelser. Så att oavsett hur kränkningar definieras arbetar skolan inte bara aktivt med att motverka utan även förutsättningslöst med att stärka alla individer/elever.

Lagen är tydlig med att det är den som blivit utsatt som avgör om det handlar om kränkande behandling eller ej. Men, som även en av rektorerna uttryckte, det behöver vara en vuxen som avgör detta. En annan rektor tog upp att elever idag i stor utsträckning själva använder ordet kränkning när de känner sig orättvist behandlade.

Skulle eleverna behöva lära sig mer om vad det egentligen innebär att bli kränkt? Kanske skulle vi alla behöva det. I media har det senaste året flertalet gånger blosat upp diskussioner om när vi kan säga att vi blivit kränkta. Exempelvis anser Maciej Zaremba i sin artikelserie om lärarhögskolan att vi blivit för lättkränkta (Zaremba, 2008).

Lagen förbjuder alla typer av kränkande behandling av barn och elever, samt har en särskild paragraf som behandlar ett absolut förbud. Att lärare och andra vuxna i skolan inte får kränka elever. Under uppsatsens gång kom till vår kännedom genom en privat kontakt att detta absoluta förbud dock kan missbrukas av eleverna. Då de hotar läraren, och säger sig ha blivit kränkt, vid exempelvis en tillsägning om att inte störa på lektionen. En rektor berättar också om liknande situationer på dennes skola då elever upplever att det är den egna personen som blir kränkt, när det egentligen endast är handlingen som tillrättsvisats. Detta är ett problem som ”man” måste jobba vidare med. Skolans personal behöver få nya pedagogiska verktyg för att skapa en lugn och trygg miljö, först och främst i klassrummet. Ansvariga för skolor, så som skolchefer, rektorer och kommuner skulle kunna ge

vägledning och erbjuda handledning för lärare att jobba vidare med frågor och situationer som uppstår.

En ny skollag är under utarbetning, det diskuteras i mediedebatten om disciplinära åtgärder som skolor skall kunna använda sig av. Men varför inte satsa resurser på förebyggande arbete istället? Ge skolor konkreta hjälpmedel, för att skapa en trygg miljö och för att arbeta med hur människor bemöts med värdighet och respekt.

Lars Arrenius, Barn- och elevombudet, tog under vår telefonintervju upp att samhället i stort tjänar på mobbningsförebyggande arbete. Detta eftersom kostnaden för förebyggande insatser i skolan understiger samhällskostnaderna för den ohälsa som kan följa av mobbning och andra former av kränkningar. Detta är även vår konklusion.

Under arbetet med uppsatsen har vi funderat över olika teorier och metoder kring mobbning. Och även om uppsatsen inte behandlar dessa vill vi ändå föra en diskussion kring hur dessa påverkar både lagen och skolornas arbete. De teorier vi stött på har olika syn på orsaken till och vad som skall göras åt mobbning. Enligt forskaren och pedagogikprofessorn Kjell Granström samverkar ofta flera orsaker och förstärker varandra. Vilket tyder på att mobbning inte är ett enhetligt fenomen med en generell förklaring. Därför behöver varje mobbningsituation analyseras ingående för att kunna samordna lämpliga insatser. Detta kan ses som en motivering till det att lagen inte anvisar *hur* skolor skall arbeta mot kränkande behandling, utan att varje skola måste utgå ifrån sin egen situation. Men vi ställer oss ändå frågan, om skolorna klarar det individuella ansvar det innebär att själva få besluta om vilken metod som skall användas.

Vi tog även upp mobbningsteori med Lars Arrenius. Han berättade att han inte arbetar efter någon teori om mobbning, och inte känner till några. Han måste se och tro saken utifrån anmälningen. Frågan är om det går att *inte* ha en åsikt om mobbningens uppkomst. Vi ställer oss tveksamma till de och hade velat att lagstiftarna tydligare redovisade för vilken eller vilka teoretiska utgångspunkter som de haft med i framtagningen av lagstiftningen.

Exempelvis är Dan Olweus den enda forskare, mobbningsteoretiker som nämns i lagens förarbeten. Han är dock inte oemotsagd i mobbningsforskning. Olweus är inte heller den enda som har forskat på området. Men, hans metod sägs vara den enda med vetenskaplig grund. Vi väntar med spänning på den rapport som Skolverket just nu jobbar med. De gör en kartläggning/utvärdering av flera beprövade metoder för att förhoppningsvis kunna presentera en mer vetenskaplig övergripande bild av metodernas effekter.

Tidigare forskning lyfter upp vikten av att hela skolans personal och elever är delaktiga i det förebyggande arbetet. Det har visat sig i vår studie att rektorernas delaktighet i mobbningsarbetet varierar. Rektorns uppgift är att leda personalen och har därför inte möjlighet att vara delaktig överallt i verksamheten samtidigt. I intervjuerna framkommer flera olika konstruktiva lösningar på hur rektorn får ta så stor del som möjligt av arbetet mot kränkande behandling. Men vad händer om rektorn befinner sig utanför det direkta mobbningsarbetet, exempelvis inte medverkar i antimobbingsgruppen.

Kommunen har i egenskap av huvudman ansvar, men bedrivs det någon kontroll? Utifrån analysen kan slutsatsen dras att elevernas skolmiljö, vad gäller kränkande behandling, många gånger är beroende av vilka som arbetar på skolan. Vi frågar oss därför om det blir ett ansvarsdilemma genom att rektorn arbetar på delegation från huvudmannen, vilken är den som enligt lagen har ansvar. Skolan i sig blir inte skadeståndsskyldig, utan pengarna tas från kommunens budget.

Flera av rektorerna har vid intervjutillfället tagit upp att de känner att lagen befinner sig långt ifrån skolans verklighet. Att de som har beslutat om den inte har kunskap nog om skolans arbete och hur det utförs. Detta kan påverka uppfattningen av lagen i och med att de inte känner att den inte är byggd underifrån. Vi frågar oss därför om lagstiftarna har haft för höga krav i förhållande till skolans kapacitet och resurser. Eller om de har försökt sträva mot en utopi genom lagstiftandet.

8.2 FÖRSLAG TILL FORTSATT FORSKNING

Frågor som är intressanta och givande att fortsätta forska kring har uppstått under hela uppsatsprocessen. Alla idéer är inte möjliga att genomföra inom ramen för en kandidatuppsats. Dessa hade istället varit mer givande att forska kring på högre nivåer, med andra metoder, antingen kvantitativt eller kvalitativt. Ett ämne skulle vara att undersöka hur olika teorier kring mobbning påverkar lagstiftningen, beslutsfattare eller lärare. Eller att arbeta efter hypotesen att den vuxnes egen bakgrund, erfarenheter från dennes egen skolgång påverkar hur man ser på arbetet med att förebygga mobbning. Eller om det finns andra faktorer som kan tänkas påverka de vuxnas synsätt, på vikten av förebyggande insatser.

Tidigare forskning inom området mobbning är nästan uteslutande gjorda inom disciplinerna psykologi eller pedagogik. Vi tror att det är viktigt att forskning även bedrivs inom andra området. Vi anser att det är viktigt att fenomenet mobbning uppmärksammas inom socialt arbete, då socialt arbete har mycket att bidra med. Många sociala problem bland barn och unga kan upptäckas tidigt i situationer i skolan. Problematik kan även utvecklas just när den unge befinner sig i sko-

lan då den är en central del av den unges uppväxtmiljö. Vi hoppas att framtida forskning bidrar till att socialt arbete får en större plats i skolans verksamhet.

Genom att undersöka kränkningens begrepp närmare skulle forskningen kunna bidra med en lösning på den problematik vi upptäckt kring definitionen av begreppet. Som en rektor i denna studie tagit upp, ”att alla barn inte kan leka ihop med varandra är kanske ingen kränkning i sig, men när ett barn känner utanförskap, måste skolan arbeta med det”. Fortsatt forskning kan ställa sig frågan *När känner sig elever kränkta?* För att vidare hjälpa barn, föräldrar och skolan att skilja på en enstaka elak handling utan uppsåt, enstaka händelser som sänker en människans värdighet och upprepade kränkningar med uppsåt att skada.

Apropå debatten i och med den nya skollagstiftningen, som vi nämner i diskussionen ovan. Skulle det även vara givande att undersöka olika disciplinära åtgärder, Kan de bidra till kränkningar av elever? Vad får åtgärderna för konsekvenser för skolans arbete?

8.3 AVSLUTNING

Uppsatsprocessen har varit ett givande men energikrävande arbete då lagens omfattning inte endast består av lagtext utan även består av förarbeten, publikationer och rapporter. Det mest intressanta har varit att genom rektorerna få inblick i hur skolor kan bedriva det praktiska arbetet på olika sätt.

Tänkvärt är att medvetenheten hos lärarna är en av de viktigaste skyddsfaktorerna för elevernas välmående i skolan. Att som elev bli sedd och lyssnad på under sin skoltid kan bokstavligen vara avgörande för elevens framtid.

Vi hoppas på att arbetet mot kränkningar fortsätter att utvecklas i en riktning där elevernas resurser tas till vara på i större utsträckning. Vår framtidstro är att samhället kommer att vakna för och inse betydelsen av förebyggande insatser i skolan.

REFERENSER

Litteratur

- Berglund Jessica, Sipovic Hanna (2006): *Kränkningar i skolan – kommunens ansvar*. Örebro universitet.
- Bell, Judith (2006): *Introduktion till forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur
- Bengtsson, Bertil (2006): Några frågor om skolansvar. *Svensk juristtidning*, nr. 9, 813-827.
- Eriksson. B, Lindberg. O, Flygare. E och Daneback. K (2002): *Skolan – en arena för mobbning*. Skolverket. Kalmar: Lenanders grafiska AB.
- Fors, Zelma (2007): Destruktiva maktrelationer. Publicerad i *Utstött – en bok om mobbning*. Thors, Christina (red). Stockholm: Lärarförbundets förlag
- Forskningsetiska principer inom humanistisk–samhällsvetenskaplig forskning*. Vetenskapsrådet, 2002
- Granström, Kjell (2007): Olika förklaringar till mobbning. Publicerad i *Utstött – en bok om mobbning*. Thors, Christina (red). Stockholm: Lärarförbundets förlag
- Heuman, Lars (2008): Praxis och prejudikat. Publicerad i *Finna rätt: Juristens källmaterial och arbetsmetoder*. Stockholm: Norstedts juridik
- Hollander, Anna/Alexius Borgström, Katarina (2005): Rättsvetenskapliga metoder. Publicerad i *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Larsson, Sam/Lilja, John/Mannhemier, Katarina (red). Lund: Studentlitteratur
- Hydén, Håkan (1984): *Ram eller lag? : om ramlagstiftning och samhällsorganisation*. Stockholm: Liber
- Hydén, Håkan (1998): *Rättssociologi som rättsvetenskap*. Lund: Sociologiska institutionen
- Kvale, Steinar (1997): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Larsson, Sam (2005): Kvalitativ metod – en introduktion. Publicerad i *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Larsson, Sam/Lilja, John/Mannhemier, Katarina (red). Lund: Studentlitteratur
- Leijonhufvud, Madeleine (2008): Förarbeten. Publicerad i *Finna rätt: Juristens källmaterial och arbetsmetoder*. Stockholm: Norstedts juridik
- Sandgren, Claes (2006): *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: Ämne, material, metod och argumentation*. Stockholm: Norstedts juridik
- Svenning, Conny (2003): *Metodboken [samhällsvetenskaplig metod och metodutveckling: klassiska och nya metoder i informationssamhället: källkritik på Internet]*. Eslöv: Lorentz
- Thurén, Torsten (1996): *Vetenskapsteori för nybörjare*. Stockholm: Runa Förlag

Offentliga tryck

En sammanhållen diskrimineringslagstiftning. Slutbetänkande av diskrimineringskommittén SOU 2006:22 Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer

Ett starkare skydd mot diskriminering. Proposition 2007/08:95

Skolans ansvar för kränkningar av elever Betänkande av Skolansvarsutredningen SOU 2004:50 Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer

Skolverket (2009): *Barn- och elevskyddslagen i praktiken*

Olikas lika värde (2003)

Skolverkets allmänna råd 2006: *Allmänna råd och kommentarer För arbetet med att främja lika-behandling.*

Trygghet, respekt och ansvar – om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever. Proposition 2005/06:38

Lagar

Lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever 2006:67

Skollagen kapitel 14a *Åtgärder mot kränkande behandling*, samt kapitel 1, 1985:1100

Digitalt

Lundgren, Åke (2009): *Mobbad flicka kräver Göteborg på rekordstort skadestånd.* *GT*, 8 januari 2009. <http://www.gt.se/nyheter/1.1424934/mobbad-flicka-kraver-goteborg-pa-rekordstort-skadestand> [2009-03-18]

Nationalencyklopedin Sökorden rektor, lagrum, förarbeten. [090330]

Zaremba, Maciej (2008): *Först kränkt vinner.* *Dagens Nyheter*, 17 februari 2008. <http://www.dn.se/kultur-noje/debatt-essa/forst-krankt-vinner-1.534968>. [090416]

Intervjuer

Arrenius, Lars. 31 mars 2009. Via telefon. Barn- och elevombudet

Englund, Göran. 17 februari 2009. Temadag om mobbning på Sociala Resursförvaltningen.

Rektorer och biträdande rektor på sex olika grundskolor i Göteborg och Stockholm.